

СРПСКИ КАО НЕМАТЕРЊИ ЈЕЗИК

<p>А</p> <p>Циљ наставе српског као нематерњег језика јесте да оспособи ученика да на српском језику комуницира на основном нивоу у усменом и писаном облику о темама из његовог непосредног окружења, да оспособи ученика за наставак школовања на српском језику, да га упозна с елементима културе народа чији језик уче и да код ученика развије свест о другима у окружењу и свом месту и улози у том друштвеном миљеу.</p> <p>Задачи наставе српског као нематерњег језика:</p> <ul style="list-style-type: none"> - оспособљавање ученика за продуктивно владање српским језиком у оквиру основних језичких структура и речника од око 2000 речи и израза - оспособљавање за успешно служење књижевним језиком у различитим комуникативним ситуацијама - оспособљавање за разумевање саговорника и активно учествовање у комуникацији о разним темама из свакодневног живота - усвајање правилног изговора и интонације при усменом изражавању и читању - савлађивање ћириличног и латиничног писма и основа правописа - оспособљавање за читање и разумевање текстова различитих жанрова - стицање навика самосталног коришћења речника и језичких приручника - развијање осећаја задовољства, интересовања и мотивације за учење српског језика - подстицање позитивног вредновања српског језика и културе - подстицање употребе српског језика у личне сврхе, из задовољства и у едукативном контексту - олакшавање разумевања различитих култура и традиција - васпитавање у духу толеранције и поштовања различитости - стимулисање маште, креативности и радозналости 	<p>Б</p> <p>Циљ наставе српског као нематерњег језика јесте да оспособи ученика за несметану усмену и писмену комуникацију на српском језику, да надогради и обогати постојеће знање српског језика, да ученика упозна са основним законитостима српског књижевног језика, да га упозна с књижевним и другим уметничким остварењима из српске културне баштине и да га оспособи за њихово разумевање и тумачење.</p> <p>Задачи наставе српског као нематерњег језика:</p> <ul style="list-style-type: none"> - оспособљавање ученика за продуктивно владање српским језиком у оквиру комплекснијих језичких структура и речника од око 3000 речи и израза - оспособљавање за успешно служење књижевним језиком у различитим видовима његове усмене и писмене употребе у разним комуникативним ситуацијама - оспособљавање за разумевање саговорника и активно учествовање у комуникацији о разним темама из свакодневног живота и из различитих културних, уметничких и научних области у складу са знањима на матерњем језику - усвајање правилног изговора и интонације при усменом изражавању и читању - савлађивање ћириличног и латиничног писма и основа правописа - оспособљавање за читање, разумевање и тумачење комплекснијих текстова различитих жанрова - стицање навика самосталног коришћења речника и језичких приручника - поступно и систематично упознавање граматике српског језика - овладавање нормативном граматиком и стилским могућностима српског језика - усвајање основних функционалних појмова и појмова из књижевности и других уметности - развијање осећаја задовољства, интересовања и мотивације за учење српског језика - подстицање позитивног вредновања српског језика и културе - подстицање употребе српског језика у личне сврхе, из задовољства и у едукативном контексту - олакшавање разумевања различитих култура и традиција - васпитавање у духу толеранције и поштовања различитости - стимулисање маште, креативности и радозналости
---	--

ПРВИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 72 часа годишње – ~~распоредени у четири дана у трајању од 20 до 25 минута~~)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Ученик треба да:

А	В
<ul style="list-style-type: none"> – стиче позитиван однос према учењу другог језика и култури с којом се упознаје; – разуме и адекватно реагује на кратке вербалне поруке; – увежбава правилан изговор и артикулацију гласова српског језика као и мелодију и интонацију реченице која је условљена комуникативним циљем; – овлада предвиђеним језичким средствима; – усвоји око 250 основних речи и израза и почне да их користе у свакодневной комуникацији; – усвоји комуникативне функције предвиђене програмом и користи их у свакодневной комуникацији; – овлада језичким вештинама које су предвиђене А варијантом програма. 	<ul style="list-style-type: none"> – стиче позитиван однос према другом језику и култури с којом се упознаје; – усвоји правилан изговор гласова и гласовних скупова речи и реченица; – предвиђене језичке структуре и комуникативне функције правилно употребљава у датој комуникативној ситуацији; – усвоји око 300 нових речи и израза и користи их у свакодневной комуникацији; – овлада језичким вештинама према захтевима програма.

ТЕМАТИКА

- име и презиме, чланови уже породице, пријатељи, суседи, свакодневне активности у кући, обавезе чланова породице, сусрети са родбином и пријатељима, одлазак у госте, дочек гостију;
- школска зграда, просторије у школи (учионица), школско двориште, намештај, школски прибор, активности и ситуације на часу и на одмору, од куће до школе, слободне активности;
- кућа/стан, делови куће/стана, двориште, просторије, делови намештаја, кућни апарати;
- основне намирнице, оброци, глад, жеђ, умор, одмор, основни одевни предмети и обућа, здравље, болест;
- доба дана, биљни и животињски свет, домаће животиње;
- Нова година, рођендан;
- играчке;
- представа, филм (цртани филм), песме за децу;
- превозна средства, раскрсница, пешачки прелаз;
- продавница, пијаца, амбуланта, пошта;
- дани у недељи, бројање до 20.

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

- поздрављање (*Здраво, Добар дан, Добро јутро, Добро вече, Довиђења, Лаку ноћ*)
- упознавање, представљање себе и других (*Ја сам..., Ово је..., Зовем се...*)
- оловљавање и обраћање (вокатив – *Милице, Јоване, Владо, учитељице, бако*)
- честитање (*Срећна Нова година! Срећан рођендан!*)
- молба (*Молим гумицу. Затвори, молим те, прозор.*)
- жеља, хтење (*Желим/хоћу сендвич*)
- унутрашња потреба (*Гладан сам. Жедан сам.*)
- нуђење (*Изволи. Узми јабуку. Хоћеш/желиш јабуку?*), прихватање/неприхватање понуђеног (*Хоћу, хвала. Не, хвала. Не могу, хвала.*)
- захваљивање (*Хвала!*)

- давање упутстава и команди (*Седи! Нацртајте цвет! Стави свеску у торбу!*)
- привлачење пажње (*Слушајте! Стани! Чекај! Пажња!*)
- давање и тражење информација – језички модели предвиђени за 1. разред.

ЈЕЗИК

А	Б
<p>Језичка средства:</p> <p>1. Именовање (идентификација) предмета и бића</p> <p>Усвајање персоналног реченичног модела са копулативним предикатом. У функцији именског дела предиката увежбавати именице сва три рода у оба броја. У функцији глаголског дела користити енклитичке облике помоћног глагола <i>јесам</i> у презенту. У функцији субјекта увежбавају се: показне заменице <i>ово, то оно</i>, личне заменице сва три лица у једнини и множини и именице сва три рода у оба броја.</p> <p><i>Ја сам Марија.</i> <i>Ово (то, оно) је прозор (столица, огледало, Марија, Марко, тата).</i> <i>То су дечаџи.</i> <i>Ти си ученик.</i> <i>Ми смо учениџи.</i> <i>Оне су учениџе.</i> <i>Они су другови.</i> <i>Ана је девојџиџа.</i></p> <p>Од имениџа мушког рода које у множини проширују основу са <i>-ов/ев (друг-другови)</i> и код којих се врши промена сугласника (<i>дечак-дечаџи</i>) користити само оне које се намећу у одређеној говорној ситуацији. Уводити најфреквентније именице на <i>-а</i> природног мушког рода (<i>тата, деџа</i>).</p> <p>У функцији представљања усвојити номинатив уз семикопулативни глагол <i>звати се</i>, и са исказаним и са неисказаним субјектом.</p> <p><i>Ја се зовем Милан.</i> <i>Зове се Марија.</i></p> <p>2. Исказивање радње, стања и збивања</p> <p>Персоналне прости речениџе с глаголским предикатом у презенту сва три лица у једнини и множини. Обратити пажњу на треће лице мноџине. У функцији субјекта усвајати именице сва три рода у оба броја и личне заменице сва три лица у једнини и множини. Увежбавати и речениџе са неисказаним субјектом. Усвајати</p>	<p>Граматиџа:</p> <p>На овом узрасту нису предвиђени садржаји из граматиџе.</p>

најчешће глаголе са морфемом *се* (*играти се, облачити се...*).

*Милан/Јелена/дете/он/она/оно црта.
Они цртају/пишу/седе.
Она се игра.
Облачим се.*

3. Исказивање објекта

Акузатив без предлога у функцији директног објекта. Облици акузатива именица сва три рода у једнини и множини. Обратити пажњу на двојачке облике акузатива именица мушког рода (биће – предмет).

*Ученик носи торбу.
Он црта камион.
Петар зове Ивана.
Деца купују свеске.
Мама чита писмо.
Бака носи нешто.*

4. Исказивање особине

У функцији субјекта користити именице и личне заменице, а у функцији именског предиката описне придеве.

*Лутка је велика.
Он је добар.
Млеко је топло.
Трешње су црвене.
Кликери су плави.*

5. Исказивање просторних односа

Увежбавати најфреквентније прилоге и заменичке прилоге за место (на питање *где*): *овде, ту, близу, далеко...* Локатив с предлозима *у* и *на* (на питање *где* - неусмереност) и акузатив с предлозима *у* и *на* (на питање *куда* - усмереност) у једнини.

*Марија је овде/далеко.
Сто је у соби.
Чаша је на столу.
Јован седи у учионици.
Милица седи на кревету.
Зоран трчи у парк.
Милан иде у двористице.
Она путује на море.*

6. Исказивање припадања и поседовања

Акузатив у функцији директног објекта уз глагол *имати/немати*.

Ја имам оловку.

14. Исказивање количине

Усвајање основних бројева до 20.

17. Исказивање става

а) Исказивање потребе и жеље

За исказивање потребе и жеље субјекта увежбавати моделе који су предвиђени у „Исказивању објекта“ и „Исказивању особине“ за овај разред, са семантички одговарајућим лексичким јединицама.

Ја хоћу/желим сладолед.

Ја сам гладна/жедна.

б) Деловање на саговорника

Облици другог лица императива у једнини и множини.

Устани! Седите!

Отворите књиге!

Затвори, молим те, прозор.

д) Допадање, недопадање

Акузатив у функцији директног објекта уз глагол *волети*.

Верица воли колаче.

Ја не волим млеко.

ЈЕЗИЧКЕ ВЕШТИНЕ

Разумевање говора и усмено изражавање

А	Б
<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – разуме вербални садржај уз помоћ разних облика невербалне комуникације и разних других визуелних средстава; – разуме усмене поруке – питања, налоге, заповест, позив на неку активност, упутство и сл. и реагује вербално и невербално на њих; – разуме кратак усмени текст о познатим темама; разуме кратке дијалоге, приче и песме о предвиђеним темама; – препознаје гласове српског језика у говорном ланцу, акценат, ритам и интонацију; – увежбава правилну артикулацију гласова и акценат речи, ритам и интонацију реченице; – одговара на једноставна питања; – поставља питања; – учествује у кратким дијалозима који симулирају свакодневне говорне ситуације; – самостално излаже краће говорне целине (4– 5 реченица) на основу илустрације, низа илустрација или вербални подстицај; – учествује активно у дидактичко-језичким играма; – рецитије и пева краће и једноставније песме; – учествује у малим сценама које симулирају свакодневне комуникативне ситуације. 	<ul style="list-style-type: none"> – одговара на сложенија питања; – поставља питања на задате упитне речи, на визуелни подстицај и дате одговоре; – учествује у дијалозима о темама предвиђеним наставним програмом; – самостално излаже (8 – 10 реченица) на основу илустрације, низа илустрација или на вербални подстицај; – рецитије и пева напамет научене песме; – учествује у драматизацијама тематских садржаја обрађених на часу.

КЊИЖЕВНОСТ

Школска лектира – Избор из народне и уметничке поезије примерен темама које се обрађују на часовима.

А	Б
<p>Народна песма: <i>Крушка, јабука, шљива</i> Петар Стокић: <i>Пада снег</i> Непознати аутор: <i>Пахуље</i> Густав Крклец: <i>Деда Мраз</i> Непознати аутор: <i>Доктор</i> Станко Ракита: <i>Љубичице</i> Народна бројалица: <i>А, бе, це</i> Мирослав Антић: <i>Гозба</i></p>	<p>Григор Витез: <i>Нема за мачке школе</i> Непознати аутор: <i>Веју, веју пахуљице</i> Александар Петровић: <i>Деда Мраз</i> Ивица Вања Рорић: <i>Семафор</i> Драган Лукић: <i>Он</i> Милан Мишић: <i>Три пролећна цвета</i> Народна бројалица: <i>А, бе, це</i> Мира Симић: <i>На киши</i> Непознати аутор: <i>Рано поврће</i> Мирослав Антић: <i>Гозба</i> Љубивоје Ршумовић: <i>Крава чува своје теле</i></p>

ДРУГИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 72 часа годишње – ~~распоредени у четири дана у трајању од 20 до 25 минута~~)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Ученик треба да:

А	Б
<ul style="list-style-type: none"> – даље савлађује правилан изговор и артикулацију гласова, акценат речи, ритам и интонацију реченице; – се даље оспособљава за разумевање на слух краћег текста и дијалога; – овлада језичким средствима која су предвиђена А варијантом програма; – усвоји око 250 нових речи и израза и почне активно да их користи у говору; – овлада комуникативним функцијама предвиђеним програмом и поштује их у свакодневной комуникацији; – овлада језичким вештинама према захтевима програма. 	<ul style="list-style-type: none"> – језичке структуре правилно употребљава у датој комуникативној ситуацији; – усвоји око 300 нових речи и израза и активно их користи у свакодневной комуникацији; – даље усавршава културу комуникације усвајајући комуникативне функције предвиђене програмом; – овлада језичким вештинама у складу са захтевима програма; – се постепено уводи у доживљавање и разумевање књижевних текстова; – се оспособи за почетно читање и писање према својим интересовањима и могућностима.

ТЕМАТИКА

(Проширивање и продубљивање тема из претходног разреда, богаћење новом лексиком и новим језичким моделима)

- адреса, телефонски број, чланови шире породице, родбина, излети и путовања, радни дан, слободно време чланова породице, поклони и поклањање;
- одељење, зимски и летњи распуст, наставни предмети;
- делови намештаја према просторијама у кући/стану, покућство;
- делови тела, одржавање личне хигијене, прибор за личну хигијену, одевни предмети према годишњим добима, одевни предмети за одређене прилике;
- годишња доба – карактеристике и типичне активности, временске прилике, воће и поврће, дивље животиње, зоолошки врт;
- Ускрс;
- дечије игре;
- луткарско позориште;
- село и град, професије и занимања у ближем окружењу, пољопривредни послови и производи
- учесници у саобраћају;
- игралиште, апотека, пекара, месара, посластичарница, ресторан, позориште;
- називи месеци, бројање до 1000, основни геометријски облици, скупови, сабирање и одузимање.

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

(Увежбавање и утврђивање комуникативних функција усвојених у претходном разреду)

- казивање адресе, телефонског броја
- честитање Ускрса, и поздрављање на тај дан (*Христос васкрсе! Ваистину васкрсе!*)
- потреба (*Треба ми оловка.*)
- извињавање (*Извини! Извините! Жао ми је.*)
- позивање (*Дођи сутра код мене*), прихватање/одбијање позива (*Хоћу. Хвала на позиву. Извини, не могу.*)
- захтев за прекидом радње (*Не причај на часу!*)
- тешење, смиривање (*Не плачи. Добро, добро...*)

- телефонски разговор (*Хало! Добар дан, овде... Да ли је то стан...?*)
- вредновање (*Лепо! Одлично!*)
- давање и тражење информација – језички модели предвиђени за 2. разред.

ЈЕЗИК

А Језичка средства	Б Граматика
<p>1. Именовање (идентификација) предмета и бића</p> <p>Уводити нове именице у складу с тематиком. Обратити пажњу на оне које у множини проширују основу и код којих се јавља промена сугласника, као и на именице природног мушког рода на –а. Уз именицу у функцији субјекта и именског дела предиката уводи се конгруентни атрибут. У функцији глаголског дела предиката усвајати облике перфекта помоћног глагола, али само у реченицама са исказаним субјектом.</p> <p><i>Голубови су птице. Јелена је вредна ученица. Тата је био кошаркаш. Она висока жена је учитељица. Ово је било мало село.</i></p> <p>2. Исказивање радње, стања и збивања</p> <p>Увежбавати облике перфекта сва три лица једнине и множине. Обратити пажњу на конгруенцију субјекта са радним глаголским придевом. Облике перфекта увежбавати само у реченицама са исказаним субјектом. Развијати способност за уочавање и правилну употребу глаголског вида (<i>читати – прочитати, цртати – нацртати</i>). Увежбавање најфреквентнијих правих повратних глагола. Безличне реченице с глаголима за означавање атмосферских појава и збивања у природи (<i>грми, сева, наоблачило се, смркава се</i>).</p> <p><i>Неко је дошао. Он/она је отпутовао/отпутовала. Ја сам читао/читала књигу. Ми смо читали/читале. Ја сам прочитао/прочитала књигу. Ја се умивам/чешљам/купам... Мајка умива/чешља/купа дете.</i></p> <p>3. Исказивање објекта</p> <p>У функцији објекта усвајати ненаглашене облике личних заменица у оба броја. Обратити пажњу на ред речи.</p>	<p>На овом узрасту нису предвиђени садржаји из граматике.</p>

*Мама зове Милана. - Мама га зове.
Тата чека Милицу. – Тата је чека.
Марија је чувала брата и сестру. – Марија их је чувала.*

4. Исказивање особине

Уз именицу у функцији субјекта увежбавати конгруентне атрибуте. Најпре уводити показне заменице. У функцији глаголског дела предиката увежбавати и облике перфекта помоћног глагола у реченицама са исказаним субјектом.

*Та кућа је стара.
Нова школа је велика.
Верица је била ниска.
Ауто је био прљав.*

5. Исказивање просторних односа

Увођење нових прилога (на питање *где* и *куда*): *напред, натраг, позади, десно, лево, право, горе, доле, унутра, напољу/напоље...* Увежбавати множину именица у локативу и акузативу.

*Драган седи позади.
Иди право/десно/лево.
Седе на столицама.
Ставили су књиге у торбе.
Негде је спустила торбу.
Она живи у граду/на селу.*

6. Исказивање припадања и поседовања

Личне присвојне заменице у првом, другом и трећем лицу једнине у функцији именског дела копулативног предиката (у презенту и перфекту) и као атрибут уз именицу у предикату или у функцији субјекта.

*Та оловка је моја.
Књиге су њене/његове.
То огледало је било њено/његово.
Милица је моја другарица.
Ово је његов сто.
Стигла је твоја бака.
Ово је нечија свеска.*

7. Исказивање намене (индиректни објект)

У функцији индиректног објекта увежбавати датив именица мушког и женског рода у оба броја.

*Учитељица говори Ивану / Милици / дечацима / девојчицама.
Бака је купила лутку унуци.*

8. Исказивање временских односа

У функцији одредбе за време увежбавати најфреквентније прилоге: *данас, јуче, сутра, рано, касно, ујутру, увече, сада*. Именице које означавају дане у седмици у акузативу с предлогом у.

*Тата путује данас.
Ја сада читам.
Она је јуче била у парку.
Иван долази у суботу.
Бака је стигла у петак.*

9. Исказивање начина

За исказивање начина вршења радње увежбавати најфреквентније прилоге: *брзо, полако, лепо, добро...*

*Петар пише брзо.
Она чита полако.*

14. Исказивање количине

Усвајање основних бројева до 100. Увежбавање одговора на питање *Колико има* + генитив. Обратити пажњу на акценат и на облик именица уз бројеве 2-4 и 5 па надаље.

*Има три гумице/прозора.
Има шест гумица/прозора.*

17. Исказивање става

а) Исказивање потребе и жеље

Глагол *требати* уз који је предмет потребе исказан номинативом, а носилац потребе дативом.

*Треба ми/јој/му оловка.
Марији треба лењир.*

б) Деловање на саговорника

Вокатив именица уз императив. Негирани императив (глаголи имперфективног вида).

*Марко/Јоване/Лука, нацртај цвет!
Милице/Јелена, стани овде!
Децо, отворите књиге!
Милане, не љуљај се на столицу!
Славице, не причај на часу!
Не плачи.*

<p>д) Вредновање, допадање, недопадање</p> <p>Именице и прилози с евалуативним значењем као реакција на добијену информацију.</p> <p><i>Штета! Срамота! Дивно! Одлично! Није лоше!</i></p>	
---	--

Творба речи

- творба перфективних глагола префиксима: у-, о-, на-, по-, из-, про- (*урадити, опрати, написати, појести, испећи, прочитати*);
- именице са значењем вршиоца радње, имаоца занимања са суфиксом -ар (*редар, чувар, лекар, апотекар, месар, поштар, пекар, зидар, кувар*).

ЈЕЗИЧКЕ ВЕШТИНЕ

Разумевање говора и усмено изражавање

<p>А</p> <p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – разуме дуже поруке, говорне целине (8–10 реченица) и краће дијалоге који су у складу са предвиђеном тематиком, уз помоћ визуелних средстава; – даље увежбава правилан изговор и артикулацију гласова, акценат речи, ритам и интонацију реченице; – даје 2 – 3 реченице као одговор на једно питање; – поставља питања интонацијом; – учествује у кратким дијалозима; – рецитије и пева; – изводи мале сцене које симулирају свакодневне комуникативне ситуације. 	<p>Б</p> <p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – препричава тематске садржаје обрађене на часу на основу илустрације и низа илустрација; – води дијалоге карактеристичне за свакодневне говорне ситуације; – самостално излаже о темама обрађеним на часу на визуелни и вербални подстицај; – учествује у импровизацији драмских или драматизованих текстова; – решава ребусе, загонетке, питалице.
--	--

Читање и писање

<p>А</p>	<p>Б</p> <p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – усваја графеме писма које је ближе матерњем језику (латиница или ћирилица); – чита и пише кратке текстове и песме писане великим штампаним словима; – решава укрштенице, осмосмерке и ребусе.
-----------------	---

КЊИЖЕВНОСТ

Школска лектира – Избор из народне и уметничке поезије примерен темама које се обрађују на часовима.

А	Б
<p>Драган Лукић: <i>Јесењи кувар</i> Непознати аутор: <i>Рођенданска</i> Душан Радовић: <i>Разлика</i> Драгутин Маловић: <i>Бројалица</i> Густав Крклец: <i>Први снег</i> Јован Јовановић Змај: <i>Куца и Јуца</i> Гвидо Тартаља: <i>Медвед</i> Народна бројалица: <i>Енци, менци</i> Јован Јовановић Змај: <i>Ево нам рода долеће</i> Љубивоје Ршумовић: <i>Гајите патке</i></p>	<p>Момчило Тешић: <i>Стране света</i> Милован Витезовић: <i>Рођендан</i> Јован Јовановић Змај: <i>Хвала</i> Јован Јовановић Змај: <i>Гавран зими</i> Гвидо Тартаља: <i>Добар ручак</i> Јован Јовановић Змај: <i>Зимска песма</i> Петар Ступел: <i>Новогодишња песма</i> Народна бројалица: <i>Разбрајалица за жмурке</i> Милован Данојлић: <i>Гост</i> Десанка Максимовић: <i>Зечје ухо</i> Драган Лукић: <i>Зашто</i> Драган Лукић: <i>Седмица</i> Драган Лукић: <i>Шта је страшно</i> Љубивоје Ршумовић: <i>Падај кишо</i> <i>Кад си срећан</i> Драган Лукић: <i>Радознала песма</i></p> <p>Народна басна: <i>Лисица и гавран</i> Жак Лафонтен: <i>Цврчак и мрав</i> Драган Лукић: <i>Рибе на маминој хаљини</i></p>

ТРЕЋИ РАЗРЕД

(3 часа недељно, 108 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Ученик треба да:

А	Б
<ul style="list-style-type: none"> – даље савлађује елементе правилног изговора; – се даље оспособљава за разумевање на слух повезаног текста; – овлада предвиђеним језичким средствима и комуникативним функцијама према захтевима програма; – усвоји око 250 нових речи и израза користи их у свакодневној комуникацији; – усвоји једно писмо (латиницу или ћирилицу) у зависности од сличности са писмом матрењег језика; – овлада техником читања на том писму; – оспособљава се за писмено изражавање примењујући усвојена правописна правила; – даље негује и усавршава језичке вештине предвиђене основном варијантом овог програма; – се уводи доживљавање и разумевање књижевних текстова. 	<ul style="list-style-type: none"> – усвојене језичке структуре правилно употребљава у комуникацији; – усвоји око 400 нових речи и израза и активно их користи у говору; – даље усавршава технику читања и писања на писму које је прво усвојио; – усвоји прве појмове из граматике српског језика који су предвиђени програмом; – овлада правописним правилима у складу са захтевима програма; – се постепено уводи у тумачење књижевних текстова; – даље негује и усавршава језичке вештине – усмене и писмене у складу са захтевима програма и својим могућностима; – усвоји књижевне појмове предвиђене програмом.

ТЕМАТИКА

(Проширивање и продубљивање тема из претходних разреда, богаћење новом лексиком и новим језичким моделима)

- датум и место рођења, односи међу члановима породице, суседи, кућни ред, кућни љубимци;
- порекло имена школе, библиотека, школски излет;
- посуђе, постељина;
- припремање хране, исхрана и здравље;
- нежива природа (планине и низије, воде у окружењу – реке, језера), заштита природне средине;
- Божић, Дан школе;
- омиљени спортови, правила игре, спортска опрема, реквизити;
- телевизијска и радио емисија за децу;
- сеоско домаћинство (башта, врт), делови града – градске четврти, улице, тргови, булевари;
- саобраћајни прописи;
- пекара, аутобуска/железничка станица;
- бројање до 1000, множење и дељење, казивање пуних сати, датум.

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

(Увежбавање и утврђивање комуникативних функција усвојених у претходним разредима)

- казивање имена школе, места, разреда
- честитање Божића, и поздрављање на тај дан (*Христос се роди! Ваистину се роди!*)
- жеља (*Ја желим да + презент*)
- потреба (*Ти треба/мораш да + презент*)
- савет (*Немој скидати/да скидаш џемпер, хладно је.*)
- тражење допуштења (*Могу/смем ли да изађем?*), дозвољавање/недозвољавање (*Можеш/смиш. Наравно. Не, не можеш/не смеи.*)

- захтев за започињање/прекид радње (*Почните да радите задатке! Престаните да причате!*)
- ослобађање од обавезе (*Не мораш појести доручак.*)
- привлачење пажње (*Извини/извините, да ли...*)
- писање приватног писма (*Драги/драга..., Твој/твоја... Воли те..., Пуно поздрава ... Поздравља те...*)
- допадање/недопадање (*Јако волим да једем бакине колаче. Не волим купус.*)
- персирање (*Учитељице, да ли сте прегледали задатке?*)
- давање и тражење информација – језички модели предвиђени за 3. разред.

ЈЕЗИК

А Језичка средства	Б
<p>1. Именоване (идентификација) предмета и бића</p> <p>Уводити нове именице (у функцији субјекта и именског дела предиката) и придеве (у функцији конгруентног атрибута) у складу с тематиком. У функцији субјекта увежбавати две именице истог рода. Обратити пажњу на конгруенцију. У функцији глаголског дела предиката увежбавати футур помоћног глагола у реченицама са исказаним субјектом. Увежбавати и реченице без исказаног субјекта са глаголским делом предиката у перфекту. Најфреквентније збирне именице и именице плуралија тантум.</p> <p><i>Петар и Иван су били редари.</i> <i>Марија и Јелена су биле добре другарице.</i> <i>Ја ћу бити учитељица.</i> <i>Била је учитељица.</i> <i>То је лишиће.</i> <i>То су сестрине наочаре/панталоне.</i></p> <p>2. Исказивање радње, стања и збивања</p> <p>У функцији предиката увежбавати облике футура I у реченицама са исказаним субјектом. Увежбавати и праве и узајамно повратне глаголе. Облике перфекта увежбавати без исказивања субјекта. Даље разликовање глаголског вида (<i>шити – сашити, трчати – потрчати</i>). Безличне реченице с прилозима за означавање стања природе или неке средине (<i>топло, хладно, загушљиво, ведро, облачно</i>). Збирне именице и именице плуралија тантум – конгруенција с предикатом.</p> <p><i>Ја ћу читати.</i> <i>Ми ћемо учити нову лекцију.</i> <i>Они се воле.</i> <i>Деца се грудвају.</i> <i>Спавали су.</i> <i>Мајка је шила/сашила хаљину.</i> <i>Овде је топло/хладно.</i> <i>Напољу је ведро/облачно.</i></p>	<p>Граматика</p> <p>Усвајање основних појмова: глас, слово, реч, реченица.</p> <p>Уочавање обележја реченице у говору (интонација и пауза) и писаном тексту (велико почетно слово и интерпункцијски знаци: тачка, упитник, узвичник).</p> <p>Уочавање и препознавање глагола у реченици. Појам и препознавање прошлог, садашњег и будућег времена. Разликовање потврдних и одричних глаголских облика. Разликовање свршеног и несвршеног вида глагола.</p>

*Дрвеће се разлистало.
Лишће је опало.
Санке су јуриле.*

3. Исказивање објекта

Даље увежбавање правилног распореда глаголске и заменичке енклитике. Уз именицу у функцији објекта уводи се конгруентни атрибут.

*Учитељица ју је звала.
Ја сам га видела.
Он је добио лепе поклоне.
Она је купила нов капут.*

Усвајати облике инструментала уз глаголе који означавају покрет (појам у инструменталу је орган, део тела): *климати главом, махати руком, претити прстом, цупкати ногом, жмиркати очима, шкрипати зубима, мљацкати устима, мрдати ушима...*

4. Исказивање особине

У функцији субјекта увежбавати именице природног мушког рода на *-а*, збирне именице и именице плуралија тантум. Глаголски део предиката исказивати и футуром у реченицама с исказаним субјектом.

*Тата је пажљив.
Деда је сед.
Цвеће је шарено.
Дрвеће је високо.
Маказе су оштре.
Санке су нове.
Младен ће бити висок.*

5. Исказивање просторних односа

Увођење нових прилога и заменичких прилога (на питање *куда*): *туда, овуда, онуда...* Именице и личне заменице у генитиву с предлозима *испред, иза, поред, изнад, испод, код* (на питање *где* – неусмереност). Увежбавати збирне именице и именице плуралија тантум у функцији субјекта. Обратите пажњу на конгруенцију с предикатом.

*Јелена је прошла овуда.
Марија седи испред Ивана/њега.
Баишта се налази иза куће.
Села је поред мене.
Мачка је испод кревета.
Лустер је изнад стола.
Стоји код прозора.
Отавио је торбу код куће.
Пера је био код лекара.*

Уочавање и препознавање именица.
Разликовање рода и броја именица.

*Цвеће је на столу.
Мердевине су у гаражи.*

Разликовање: *идем кући – она је код куће.*

/Датив без предлога – рецептивно

*Јован је пришао кревету.
Воз се приближавао мору.
Примакао је столицу прозору./*

6. Исказивање припадања и поседовања

Личне присвојне заменице које изражавају припадање првом, другом и трећем лицу множине у функцији именског дела копулативног предиката (поред презента и перфекта, увежбавати и футур) и у атрибутој функцији; присвојни придеви на *-ов/ев* и *-ин*.

*Ова торба је наша/Јованова/Милошева/Јованина.
Ово је њихова торба.
Она ће бити ваша учитељица.
Марија је узела моју свеску.*

7. Исказивање намене (индиректни објект)

Уводити датив именица средњег рода у једнини.

*Мама прича детету.
Драгана даје млеко мачету.*

8. Исказивање временских односа

Уводити нове прилоге за време: *прекосутра, прекјуче, лети, зими*. Називи месеци у локативу с предлогом у. Казивање пуних сати.

*Зими пада снег.
У јуну ћемо брати трешње.
Сада је девет сати.*

9. Исказивање начина

Употребљавати нове прилоге за начин: *лако, тешко, ружно, споро, одлично, вешто, тихо, гласно, уредно, тужно, весело...* Акузатив с предлозима у и кроз.

*Наташа је лако прескочила конопац.
Милан ће одлично научити песмицу.
Говоре у глас.
Говори кроз нос.*

10. Исказивање средства

Инструментал без предлога именица у оба броја.

*Марија пише оловком.
Они путују аутобусом.
Они цртају бојицама/фломастерима.*

11. Исказивање друштва, узајамне и заједничке радње

Социјативни инструментал именица у једнини и множини.

*Милица се шета са сестром
Зоран је скупљао папир с друговима.
Она путује с братом.
Драган се грудвао с децом.
Помирила се с другарицом.*

13. Исказивање узрока

Узрочне реченице с везницима *јер* и *зато што*.

*Нису ишли на излет зато што је падала киша.
Неће ићи у школу јер има температуру.*

14. Исказивање количине и редоследа

Усвајање основних бројева до 1000. Исказивање количине прилозима за количину *мало* и *много*, заменица *неколико*. Редни бројеви у функцији именског дела предиката и као атрибут.

*Он увек много једе.
Они су мало закаснили.
Маче је попило мало млека.
Донео је неколико књига.
Деда је донео много крушака.
Ана је прва, а Милан је трећи.
Јован иде у трећи разред.*

17. Исказивање става

а) Исказивање потребе и жеље

Усвајање реченица са сложеним глаголским предикатима (модални и фазни) + допуна (инфинитив, *да* + презент).

*Он жели/може/мора/сме/воли... ићи/ да иде у школу.
Она хоће/треба да путује.*

б) Деловање на саговорника

Датив намене именица и личних заменица уз императив. Конструкција *немој/немојте* + инфинитив/*да*+ презент (и перфективни и имперфективни глаголи). Императив фазних

<p>глагола + глаголска допуна. Модални глаголи + да+презент/инфинитив.</p> <p><i>Милице, додај Јелени гумицу!</i> <i>Дај ми, молим те, један залогаш.</i> <i>Помозите јој!</i> <i>Немој скидати/скинути џемпер, хладно је!</i> <i>Немојте отварати/отворити прозор!</i> <i>Немој, молим те, да се љутиш.</i> <i>Почни да црташ.</i> <i>Престани да причаш.</i> <i>Мораш више учити.</i> <i>Сутра треба да донесете паре за ужину.</i> <i>Сада можеш да одеш.</i> <i>Овде не смееш да галамиш.</i></p> <p>д) Вредновање, допадање, недопадање</p> <p>Реченичне и номиналне допуне уз глаголе <i>волети, обожаваати, мрзети.</i></p> <p><i>Волим да пливам/пливање.</i> <i>Она обожава да слуша музику.</i></p>	
---	--

Творба речи

- творба перфективних глагола префиксима: *с(а)-, по-, до-, за, у-, од-, пре-* (*сашиити, потрчати, дотрчати, залепити, угасити, спаковати, одиграти, преписати, препливати*);
- присвојни придеви на *-ов/ев* (*братов, суседов, Петров, Милошев, Урошев, младићев*) и *-ин* (*татин, мамин, Марин, судијин, сестрин*);
- творба придева суфиксима *-ан/-ни* (*бесан, страшан, влажан, болестан, златан, паметан, кућни*);
- збирне именице са суфиксом *-је* (*дрвеће, лишће, грање, трње, цвеће, камење, перје, прстење, посуђе, пруже*);
- деминутиви са суфиксима: *-ица* (*шољица, кантица, рибица, звездица, бубица, ципелица, сукњица*); *-ић/-чић* (*тањирчић, итапић, каменчић, ножичић, зубић, бродичић, носичић, светић, ланчић*); *-це* (*звонце, огледалце, дрвце, писамце*);
- умањенице и младунца, млада бића и мали предмети *-че* (*маче, птиче, гушче, мајмунче, мече, унуче, прозорче, орманче*);
- творба прилога од придева (*леп-лепо, брз-брзо, тих-тихо, тужан-тужно, спор-споро*).

ЈЕЗИЧКЕ ВЕШТИНЕ

Разумевање говора и усмено изражавање

<p>А</p> <p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – разуме садржај текстова који се читају и обрађују на часу; – уочава главне ликове, њихове особине и поступке; – учествује у дијалозима који се на часу воде о прочитаним текстовима и разним другим темама; 	<p>Б</p> <p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – разуме прочитане текстове и уочава повезаност догађаја у њима; – уочава карактеристичне појединости описане у тексту и разговара о њима; – схвата намере и осећања садржана у тексту и саопштава о њима; – слободно саопштава утиске о прочитаном
---	--

<ul style="list-style-type: none"> – даље увежбава правилан изговор гласова српског језика, акценат, ритам и интонацију реченице; – одговара на сложенија питања; – поставља питања; – учествује у драматизацији обрађених текстова; – рецитије научене песме. 	<p>тексту;</p> <ul style="list-style-type: none"> – открива и тумачи поруке које текст шаље; – процењује поступке главних ликова; – препричава садржај обрађених текстова на основу датог плана; – самостално излаже на визуелни и вербални подстицај; – прича личне доживљаје; – казује напамет научене текстове (лирске и драмске).
---	---

Читање

<p>А</p> <p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – усвоји латиницу или ћирилицу у зависности од тога које писмо је прво савладао у свом матерњем језику; – савлађује технику читања наглас и у себи на текстовима познате садржине. 	<p>Б</p> <p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – гласно чита текстове познате садржине, а затим и непознате текстове трудећи се да правилно изговара гласове, правилно наглашава речи, течно повезује речи у реченици; – лепо чита дијалогске текстове по улогама; – чита у себи реченице и кратке текстове.
---	---

Писање

<p>А</p> <p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – преписује речи и реченице решавајући постављене задатке; – преписује кратке текстове или делове текста; – допуњава започете речи и реченице; – пише кратке одговоре на једноставнија питања; – писмено допуњава започете дијалоге; – пише кратке диктате; – поштујући правописна правила преписује, допуњава и пише речи и краће реченице у вези са познатим текстом или на визуелни подстицај; – пише правилно своје личне податке (име, презиме, адресу); – прави спискове са различитим наменама; – напише два писмена задатка у току школске године; 	<p>Б</p> <p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – усавршава технику и брзину писања; – пише сложеније одговоре на питања; – довршава започете и варира постојеће дијалоге; – пише диктате примењујући усвојена правописна правила; – пише позиве, разгледнице, честитке
---	---

Правопис

Употреба великог слова у писању личних имена и презимена, надимака, имена животиња, назива насељених места, назива улица.

Писање личних података и адресе.

Писање речце **не** уз глаголе.

Писање зареза код императива.

Тачка. Упитник. Узвичник. Две тачке и зарез у набрајању.

Писање датума.

КЊИЖЕВНОСТ

Школска лектира:

А	Б
<p>Кратке народне умотворине: загонетке, пословице, питалице, брзалице...</p> <p>Војислав Станојчић: <i>Најбоља учитељица</i></p> <p>Мирко Петровић: <i>Таблица множења</i></p> <p>Влада Стојиљковић: <i>Црно – бело</i></p> <p>Стојанка Грозданов-Давидовић: <i>Како су све приче Мајине</i></p> <p>Душан Радовић: <i>Тужисбаба</i></p> <p>Никола Јеремић: <i>Пркосна крушка</i></p> <p>Доситеј Обрадовић: <i>Пас и његова сенка</i></p> <p>Шаљива народна прича: <i>Три ловца</i></p> <p>Душица Лукић: <i>Пажљиво, али не плашљиво</i></p> <p>Драган Лукић: <i>Јоца са петог спрата</i></p> <p>Весна Видојевић-Гајовић: <i>Кишна прича</i></p> <p>Никола Јеремић: <i>У врту</i></p> <p>Ивица Рорић-Вања: <i>Чаролија</i></p> <p>Будимир Нешић: <i>Чудо</i></p>	<p>Љубивоје Ршумовић: <i>Уторак вече ма шта ми рече</i></p> <p>Десанка Максимовић: <i>У гостима</i></p> <p>Љубивоје Ршумовић: <i>Ако желиш мишице</i></p> <p>Душан Радовић: <i>Шта је учитељица сањала</i></p> <p>Драган Лукић: <i>Јасна и професор математике</i></p> <p>Душица Лукић: <i>У библиотеци</i></p> <p>Милутин Данојлић: <i>Недељни излет</i></p> <p>Војислав Станојчић: <i>Деда и унук</i></p> <p>Јасминка Петровић: <i>Играмо се школе</i></p> <p>Весна Ћоровић-Бутрић: <i>Пиле у џепу</i></p> <p>Иван Пудло: <i>Два солитера</i></p> <p>Милан Мрдаљ: <i>Пчелица Јелица</i></p> <p>Душан Радовић: <i>Једна птица куца, куца, куца</i></p> <p>Божидар Тимотијевић: <i>Кваршигра</i></p> <p>Перо Зубац: <i>Добар друг ти вреди више</i></p> <p>Драган Лукић: <i>Јабука</i></p> <p>Шаљива народна прича: <i>Зећ на спавању</i></p> <p>Тома Славковић: <i>Зећ и вук</i></p> <p>Драган Лукић: <i>Шуге</i></p> <p>Оливера Шијачки: <i>Ко су моји суседи</i></p> <p>Алекса Микић: <i>Како Сунце спава</i></p> <p>Десанка Максимовић: <i>Планинари</i></p> <p>Момчило Тешић: <i>Кос</i></p> <p>Стеван Раичковић: <i>Цртанка</i></p>

А

Б

Књижевни појмови

Није предвиђено усвајање књижевних појмова.

Лирика: Песма; стих и строфа.

Епика: Прича; догађај; место и време збивања.

Књижевни лик – изглед и основне особине.

Пословица, загонетка, брзалица – препознавање.

Драма: Драмска игра. Драмска радња – препознавање.

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

(3 часа недељно, 108 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Ученик треба да:

А	Б
<ul style="list-style-type: none"> – усвоји језичка средства предвиђена програмом; – усвоји око 250 нових речи и израза и почне активно да их користи у споразумевању; – се оспособљава за разумевање дужег текста у оквиру језичких средстава предвиђених програмом; – овлада комуникативним функцијама у складу са захтевима програма; – усвоји друго писмо; – даље увежбава технику читања на оба писма; – се оспособи за писмено изражавање користећи усвојена правописна правила; – овлада језичким вештинама које су предвиђене основном варијантом програма; – се постепено упознаје с основном граматичком терминологијом на српском језику – се даље упућује у разумевање и тумачење књижевних дела. 	<ul style="list-style-type: none"> – у комуникацији правилно користи сва језичка средства која се налазе у лакшој варијанти програма; – усвоји око 400 нових речи и израза и активно их користи у споразумевању; – усвоји основне појмове из граматике у складу са захтевима програма; – усвоји друго писмо; – овлада техником читања и писања на оба писма; – усвоји правописна правила у складу са захтевима програма; – овлада језичким вештинама предвиђеним проширеном варијантом програма; – се даље усавршава у тумачењу књижевних дела; – усвоји књижевне појмове предвиђене програмом.

ТЕМАТИКА

(Проширивање и продубљивање тема из претходних разреда, богаћење новом лексиком и новим језичким моделима)

- лична интересовања, однос према родитељима и пријатељима, професија чланова породице, родбине, пријатеља;
- школске обавезе ученика, учење, домаћи задаци, оцењивање, распоред часова, родитељски састанак, персонал школе, школске просторије (зборница, сала за физичко);
- окућница (отворен и затворен простор изван куће);
- лековите биљке, брза храна, здраве навике, животни циклус;
- јединство природе, жива и нежива природа, проблем загађивања природне средине, паркови, национални парк, познате планине и реке Србије, план града;
- свети Сава, слава;
- спортске дисциплине, утакмица, понашање на спортским манифестацијама;
- часописи за децу, средства комуникације, позориште, биоскоп;
- традиционална и савремена занимања;
- пешаци у саобраћају;
- систематски преглед, стоматолог, болница;
- мерне јединице (дужина, тежина, запремина), коришћење новца.

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

(Увежбавање и утврђивање комуникативних функција усвојених у претходним разредима)

- честитање славе (*Добар дан. Срећна слава, домаћине.*)
- жеља, потреба (*Пије ми се лимуната. Она би (радо) појела колач.*)
- обећање (*Вратићу ти свеску сутра. Нећу више никад претписивати (сигурно, часна реч).*)
- намера (*Вечерас ћу лећи раније*)

- предлагање (*Хајде да се играмо! Да ли би сео поред мене? Хоћеш да купимо сладолед?*), прихватање/неприхватање предлога (*Хајде! Хоћу! Добро! Не могу сада.*)
- строга заповест (*Да ми сутра вратиш књигу!*)
- посредна заповест, предлог (*Нека Милица обрише таблу.*)
- упозорење (*Не љуљај се на столицу, паићеш!*)
- претња и изазов (*Рећи ћу те мами! Тужићу вас учитељици! Уши ћу ти ишчупати! Следећи пут идеш код директора! Понови то још једном! Само му приђи! Хајде, приђи! Чик да му кажеш!*)
- степен уверености (*Они ће сигурно/вероватно/можда стићи на време*)
- писање позивнице (*Драга/драги... позивам те...*)
- пријатност/непријатност, физичке тегобе (*Топло/хладно/пријатно ми је. Боли ме глава/стомак/зуб...*)
- давање и тражење информација – језички модели предвиђени за 4. разред.

ЈЕЗИК

А	Б
<p>Језичка средства</p> <p>1. Именовање (идентификација) предмета и бића</p> <p>У функцији субјекта увежбавати две или више именица различитог рода. Увежбавати реченице без исказаног субјекта са глаголским делом предиката у футуру. Уводити атрибуте уз именице природног мушког рода на <i>-а</i>. Уводити најфреквентније именице на <i>-лац (гледалац, читалац), -ац (писац)</i> у оба броја.</p> <p><i>Марија и Иван су били кошаркаши.</i> <i>Бићу писац/биће писци.</i> <i>Мој деда је био поштар.</i> <i>Иванов тата је добар судија.</i></p> <p>2. Исказивање радње, стања и збивања</p> <p>У функцији субјекта увежбавати две именице различитог рода. Обратити пажњу на конгруенцију. Увежбавати футур I и у реченицама без исказаног субјекта. Поред правих и узајамно повратних глагола уводити и остале глаголе с морфемом <i>се</i>. Радити и даље на правилној употреби глаголског вида.</p> <p><i>Јована и Стеван су разговарали.</i> <i>Мама и дете су шетали.</i> <i>Читаћу.</i> <i>Ићи ћете.</i> <i>Они се радују.</i> <i>Она ће седети/сести.</i></p> <p>3. Исказивање објекта</p> <p>У функцији објекта увежбавати именице природног мушког рода на <i>-а</i> са атрибутима. Усвајати и наглашене облике личних заменица.</p>	<p>Граматика</p> <p>Уочавање и разликовање основних врста именских речи – именица, заменица, привев.</p> <p>Појам именице.</p> <p>Род именица.</p> <p>Број именица.</p> <p>Појам глагола.</p> <p>Глаголи који означавају радњу.</p> <p>Глаголско лице и број. Разликовање лица и броја глагола.</p> <p>Разликовање основних глаголских облика за исказивање прошлости, садашњости и будућности.</p> <p>Појам личне заменице.</p> <p>Глас и слог. Подела речи на слоге.</p>

Указати на разлике у употреби наглашених и ненаглашених облика личних заменица у функцији објекта.

Он је донео белог зеца.

Она је позвала малог Луку.

Она га је позвала на рођендан.

Позвала је њега, а не тебе.

Тражили смо их. – Њих смо тражили.

4. Исказивање особине

У функцији субјекта увежбавати именице женског рода на сугласник. Уз придев у функцији именског дела предиката уводити одредбе за меру и степен: *врло, мало, потпуно, сасвим...* Исказивање поређења конструкцијом *као (и)+* номинатив именице. Акузатив с предлогом *на* уз глаголе *личити, подсећати*.

Ноћ је била тиха.

Јесен је била хладна.

Свечаност је била лепа.

Хаљина је сасвим чиста.

Она је лепа као лутка.

Он је вредан као мрав.

Иван је брз као и његов брат.

Марко личи на оца.

5. Исказивање просторних односа

Нови прилози (на питање куда): *овамо, онамо, тамо...* Генитив именица и личних заменица с предлозима *са, из и од* (на питање *одакле*). Датив с предлозима *према и ка* (на питање *куда – усмереност*) уз глаголе *кретања*.

Дођи овамо!

Не иди тамо!

Пао је с кревета.

Враћају се са излета.

Изашао је из куће.

Он је /пореклом, родом/ из Новог Сада.

Отишао је од куће.

Пливали су ка/према обали.

Ишли су ка/према излазу.

6. Исказивање припадања и поседовања

Исказивање припадања придевима на *-ски/чки*.

То је немачки амбасадор.

Градски паркови су лепо уређени.

Школско двориште је уредно.

Разбили су кухињски прозор.

7. Исказивање намене (индиректни објекат)

Појам придева.

Уочавање и препознавање описних и присвојних придева.

Увежбавати датив наглашених и ненаглашених облика личних заменица у оба броја. Обратити пажњу на ред речи. Уводити и неодређену и општу заменицу.

Петар му/јој/нам је дао ужину.

Ја сам им донела цвеће.

Учитељица говори теби.

Милан ће њој објаснити задатак.

Њима су послали пакет.

Некоме је стигло писмо.

Свима сам рекла.

8. Исказивање временских односа

Нови прилози за време: *ноћас, вечерас, јутрос, пролетос, ноћу, дању, недавно, ускоро, никад, отад, тада, стално, увек, понекад, раније, касније, повремено, често...* Прецизно одређивање времена речима које значе временске јединице (сат, час, минут). Користити и изразе: *у пола осам, у седам и петнаест...*

Ноћас путујемо.

Никад није био у Београду.

Ноћу ради, а дању спава.

Ја устајем у седам сати/часова.

Час почиње у седам и тридесет/пола осам.

9. Исказивање начина

Укључивати одредбе за меру и степен. Увежбавати конструкцију *као + номинатив* за исказивање поређења по једнакости.

Она веома лепо пева.

Ходао је јако споро.

Јован плива као риба.

Милица црта као прави уметник.

10. Исказивање средства

Уводити атрибут уз именицу у инструменталу.

Иван се вози новим бициклом.

Весна пише хемијском/Маријином/њеном оловком.

Јелку су окитили шареним украсима.

Торту су украсили свежим јагодама.

11. Исказивање друштва, узајамне и заједничке радње

Социјативни инструментал личних заменица у оба броја.

*Вечерали су с нама.
Такмичи се с њом.*

12. Исказивање услова

Условне реченице с везником *ако* (с предикатом у презенту, перфекту и футуру I).

*Ако научи, поправиће оцену.
Ако зна, испричаће.
Ако је прочитао, знаће да преприча.
Ако ћеш ме стално исправљати, нећу више ни да се трудим.*

13. Исказивање узрока

Генитив с предлозима *због* и *око*.

*Био је тужан због лоше оцене.
Наљутио се због нечега.
Свађали су се око лопте.*

14. Исказивање количине

Генитив уз именице у функцији квантификатора и уз мерне јединице (за дужину, тежину и запремину). Мултипликативни бројеви.

*Петар је попио шољу млека и појео залагај сира.
На столу је стајало парче торте.
Купио је килограм јабука и литар млека.
Двапут је прочитао ту књигу.*

15. Исказивање последице, ефекта

Зависна последична реченица с везником *па*.

*Болесна је па неће ићи у школу.
Није урадио домаћи па је добио минус.*

17. Исказивање става

а) Исказивање потребе, жеље, воље, расположености

Имперсоналне реченице с морфемом *се* и дативом као носиоцем потребе, жеље, воље. Усвајати облике потенцијала за исказивање воље, жеље, расположености.

*Спава ми се.
Не ради ми се домаћи задатак.
Гледа ми се тај филм.
Иде ми се на море.
Ја бих радо појео један сендвич.
Ти би сада гледала филм, а домаћи ниси урадила.*

б) Деловање на саговорника

Употреба речце за подстицање *хајде/хајдемо/хајдете*. Конструкција *да* + презент са значењем подстицаја и строге заповести. Подстицај који се односи на треће лице: *нека* + презент 3. лица сингулара или плурала.

Хајде да се мало прошећамо.
Хајдемо у посластичарницу.
Хајде с нама у двориште.
Да прочитамо још једном.
Сутра да донесете новац за ужину.
Нека Зоран обрише таблу.
Нека Марија помогне Јовану.

/Императив првог лица множине – рецептивно
Прочитајмо ово још једном.
Скинимо ту слику са зида./

ц) Степен уверености, закључивање

Исказивање степена уверености најфреквентнијим прилозима (*сигурно, вероватно, можда*).

Младен није дошао у школу.
Сигурно/вероватно/можда је болестан.
Добро сам научио, сигурно ћу добити петицу.
Нисам добро научила, можда ћу добити четворку.

д) Вредновање, допадање, недопадање, осећања, расположења

Најфреквентнији прилози у функцији дела предиката (*пријатно, мило, жао, добро, лако, тешко, забавно, досадно, мучно, одвратно, згодно, корисно, криво... - избор*) с носиоцем психофизиолошког процеса, осећања, расположења у дативу.

Топло/хладно ми је.
Жао му/јој/им је.
Нама је досадно.

Творба речи

- творба присвојних и описних придева суфиксом *-ски* (*школски, градски, сеоски, српски, мађарски, војнички, болнички, зимски, шумски*);
- творба придева суфиксима: *-ен* (*дрвен, стаклен, воден, свилен, вунен*); *-ан/-ани* (*снежан, сунчан, свечан*);
- творба именица са значењем вршиоца радње, имаоца занимања суфиксима: *-ац* (*писац, ловац, трговац, купац, продавац*); *-лац* (*мислилац, спазилац, носилац, читалац, гледалац, слушац, преводилац*); *-ач* (*певач, возач, носач, пливач, веслач, кројач, свирач, играч, васпитач*); *-тељ* (*учитељ, читатељ, родитељ, бранитељ, спаситељ, љубитељ, водитељ*); *-аи* (*кошаркаш, рукометаш, скијаши, одбојкаши*);

– именице које означавају женску особу: *-ица* (*учитељица, васпитачица, кројачица, кошаркашица, рукометашица, одбојкашица, пливачица, скијашица, играчица, куварица, певачица*); *-иња* (*јунакиња, песникиња*); *-ка* (*болничарка, пекарка, новинарка*).

ЈЕЗИЧКЕ ВЕШТИНЕ

Разумевање говора и усмено изражавање

А	Б
<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – разуме прочитане текстове, осећања и поруке које су садржане у њима; – се даље упућује у тумачење главних ликова, њихових поступака и особина; – препричава обрађене текстове на основу плана; – учествује активно у комуникацији на часу; – учествује у драматизацији обрађених текстова и симулацији свакодневних комуникативних ситуација; – учествује у разговорима који се воде на часу у складу са обрађеном језичком и тематском грађом; – укратко обавештава и извештава о неком догађају; – рецитије научене песме. 	<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – схвата важније целине у тексту и одређује поднасловe; – самостално саставља план за препричавање и препричава обрађене текстове; – слободно саопштава своје утиске о прочитаном тексту, – уочава хронологију догађаја у приповедању; – слободно процењује поступке главних ликова; – открива и тумачи поруке које текст шаље; – води спонтане разговоре у складу са обрађеном језичком и тематском грађом; – детаљније обавештава и извештава о неком догађају; – прича своје личне доживљаје; – описује предмете и бића (кратки описи); – казује напамет научене поетске текстове и изводи сценске импровизације.

Читање

А	Б
<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – лепо и течно чита текстове написане писмом које је усвојио у претходном разреду; – увежбава и усавршава технику читања наглас и у себи на оба писма; – лепо чита дијалогске текстове по улогама. 	<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – доживљајно чита различите врсте текстова (прозне, поетске, драмске) пазећи на јачину и боју гласа, промене у ритму, логичке паузе; – се уводи у усмерено и истраживачко читање гласно и у себи текста или делова текста којим ће доказивати и образлагати своје мишљење и ставове.

Писање

А	Б
<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – усвоји друго писмо; – преписује реченице, делове текста или кратке текстове на другом писму; – одговара писмено на питања; – пише питања на задате одговоре; – писмено препричава текст по датом плану; – наставља и допуњава краће дијалоге; <ul style="list-style-type: none"> – пише кратке диктате – пише позив, честитку, разгледницу; <ul style="list-style-type: none"> – напише четири писмена задатка у току школске године. 	<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – даје писмене одговоре на сложенија питања; – саставља и пише питања о тематској целини (слици или низу слика); – довршава и преобликује обрађене текстове; – наставља, довршава и преобликује дате дијалоге; – самостално саставља план за препричавање; – пише дуже диктате и аутодиктате; – пише кратке извештаје о неком догађају; – пише кратка обавештења, кратко писмо (родитељима или најближим рођацима); – описује укратко предмете и бића; – пише кратке саставе према датом плану о својим личним доживљајима.

Правопис

Обнављање правила усвојених у претходном разреду.

Велико слово у писању назива планина и вода.

Писање присвојних придева на *-ов/-ев, -ин; -ски, -шки, -чки*.

Писање помоћног глагола уз сложени и перифрастични облик футура I.

Писање речце **не** уз именице, глаголе и придеве.

Растављање речи на крају реда.

Писање скраћеница мерних јединица.

Указивање на принципе фонолошког правописа.

КЊИЖЕВНОСТ**Школска лектира:**

А	Б
<p>Драган Лукић: <i>Где је торба</i> Војислав Станојчић: <i>Оцена из другарства</i> Јованка Јоргачевић: <i>Најважније у школи</i> Јасминка Петровић: <i>Мама с обавезама</i> Драган Лукић: <i>Рођендан Јаснине лутке</i> Александар Антић: <i>За сваки случај</i> Миленко Пајовић: <i>Ја сам твој компјутер</i> Русомир Арсић: <i>Стигла зима</i> Душан Радовић: <i>Тата-мата</i> Народна басна: <i>Бик и зец</i> Љубивоје Ршумовић: <i>Зашто аждаја плаче</i> Алекса Микић: <i>Храбар дечак</i> Драган Лукић: <i>Неизведена приредба</i> Душко Трифуновић: <i>Човекова околина</i> Велимир Милошевић: <i>Небеска цртанка</i></p>	<p>Драган Лукић: <i>Врабац у школској торби</i> Душица Лукић: <i>Од куће до школе</i> Војислав Донић: <i>Школске речи</i> Јованка Јоргачевић: <i>Ценовник</i> Александар Поповић: <i>Слободно време</i> Ласло Блашковић: <i>Разговор о татама</i> Љубивоје Ршумовић: <i>Теткин син</i> Јасминка Петровић: <i>Кажу тети „Добар дан“</i> Јованка Јоргачевић: <i>Кад се брзо расте</i> Злата Видачек: <i>Инат</i> Милан Шипка: <i>Прича о речима – перо</i> Русомир Арсић: <i>Нестрпљење</i> Народна прича: <i>Светлост у кући</i> Душан Радовић: <i>Тата-мата</i> Народна басна: <i>Звали магарца на свадбу</i></p>

<p>Љубивоје Ршумовић: <i>Има један</i> Добрица Ерић: <i>Пољски поточић</i> Драгомир Ђорђевић: <i>Шта је море</i> Љубивоје Ршумовић: <i>Шта је лепо да се ради</i> <i>лети</i></p>	<p>Душан Радовић: <i>Деца воле</i> Душан Радовић: <i>Зубобоља</i> Јованка Јоргачевић: <i>Школски лекарски преглед</i> Гвидо Тартаља: <i>Подела улога</i> Душан Радовић: <i>Ценовник</i> Велимир Милошевић: <i>Сунчева деца</i> Народна приповетка: <i>Ветар и сунце</i> Жан Лафонтен: <i>Лав и миш</i> Гвидо Тартаља: <i>Микица иде на излет</i> Весна Ђоровић-Бутрић: <i>Водени цвет</i> Јованка Јоргачевић: <i>Никад два добра</i> Владимир Андрић: <i>Дај ми крила један круг</i></p>
---	---

А**Књижевни појмови**

Није планирано усвајање књижевних појмова.

Б

Лирика: Песма, осећања; стих, рима, строфа – препознавање и именовање.

Епика: Фабула: повезаност међу догађајима.

Књижевни лик: изглед, особине, односи међу ликовима. Пишчев говор и говор ликовима.

Разговор и опис – препознавање.

Народна и ауторска басна, прича, бајка – препознавање.

Порука дела.

Драма: Драмски јунак, драмска радња, дијалог, пишчева упутства – дидаскалије, позорница, глумец – препознавање.

ПЕТИ РАЗРЕД

(3 часа недељно, 108 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Ученик треба да:

А	Б
<ul style="list-style-type: none"> – усвоји нова језичка средства предвиђена програмом; – усвоји око 250 нових речи и израза; – овлада комуникативним функцијама које су предвиђене програмом; – се оспособљава за самостално читање текстова различитих жанрова; – даље негује технику читања и уводи се у истраживачко читање; – даље усавршава своје усмено и писмено изражавање у складу са захтевима програма; – усвоји правописна правила предвиђена програмом; – се даље усавршава у тумачењу књижевних дела; – усвоји граматичку терминологију која му је непоходна како би успешно решавао задатке из језика. 	<ul style="list-style-type: none"> – влада продуктивно свим језичким средствима и комуникативним функцијама предвиђеним А варијантом програма; – усвоји око 400 нових речи и израза и активно их користи у споразумевању; – стекне знања о реченици и њеним основним члановима у српском језику; – прошири своја знања о променљивим речима у српском језику; – усвоји правописна правила предвиђена програмом и примењује их у писању; – се оспособи за доживљајно и истраживачко читање; – се даље усавршава у усменом и писменом изражавању према захтевима програма; – се поступно оспособљава за самостално тумачење књижевних текстова (ликова, тока радње, порука) – се оспособљава за коришћење речника и језичких приручника; – усвоји књижевне појмове предвиђене програмом.

ТЕМАТИКА

(Проширивање и продубљивање тема из претходних разреда, богаћење новом лексиком и новим језичким моделима)

- физички изглед, решавање конфликта у породици и међу пријатељима;
- нови наставни предмети, наставници, специјализоване учионице, писмени задаци, контролни задаци;
- култура становања – одржавање стамбеног простора (чистоћа, кречење, поправке у кући);
- разноврсност биљака, значај биљака за човека, стране света, географска карта, васионска тела;
- Бадњи дан;
- летњи и зимски спортови;
- народна и забавна музика, плес;
- индустријски и занатски производи;
- коришћење јавног превоза, бицикл у саобраћају, саобраћајни прекршаји;
- музеј;
- временске одреднице (година, деценија, век, миленијум), подела прошлости на периоде.

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

(Увежбавање и утврђивање комуникативних функција усвојених у претходним разредима)

- извињавање (*Извините/извињавам се због + генитив/што + реченица*)
- жеља, потреба (*Она би (да иде) кући.*)
- намера (*Идем у град да купим ципеле.*)
- молба (*Да ли бисте могли/хтели да ми објасните овај задатак?*)

- тражење допуштења (*Да ли бисте ми дозволили да узмем другу оловку?*)
- строга заповест (*Да сте одмах склонили свеске у торбе!*)
- дозвола (*Ако ти се не једе, немој јести. Ако не жели, нека не једе.*)
- прекореваче (*Зашто ме увек прекидаш? Могла би мало да ми помогнеш. Могла си баш и да спремим собу.*)
- степен уверености (*Мислим да је болесна. Не верујем да ће доћи.*)
- осећања, расположења, допадање/недопадање (*Смета ми бука. Прија ми музика.*)
- давање и тражење информација – језички модели предвиђени за 5. разред.

ЈЕЗИК

А	Б
<p>Језичка средства</p> <p>1. Именовање (идентификација) предмета и бића</p> <p>У функцији именског дела предиката увежбавати најфреквентније именице женског рода на сугласник, са атрибутом.</p> <p><i>То је била велика радост/ лепа свечаност. Ово је била сунчана јесен/хладна ноћ.</i></p> <p>2. Исказивање радње, стања и збивања</p> <p>Увежбавати конгруенцију предиката са субјектом исказаним са више личних заменица различитог лица и рода, као и комбинацијом именица и заменица. Увежбавати облике перфекта и футура глагола с морфемом <i>се</i> у реченицама са неисказаним субјектом. Обратити пажњу на ред речи и на треће лице једнине перфекта.</p> <p><i>Ми и он смо путовали заједно. Ти и она сте закаснили. Ти, Вера и Јован нисте донели свеске. Ти, Вера и Милица нисте донеле свеске. Играо сам се са другом. Ја сам се играо са другом – Играо сам се са другом. Он се радовао – Радовао се. Обрадоваћете се.</i></p> <p>3. Исказивање објекта</p> <p>У функцији објекта увежбавати акузатив именица женског рода на сугласник. Локатив (именица и заменица) с предлогом <i>о</i> у функцији објекта. Објекатске реченице с везницима <i>да</i> и <i>како</i>.</p> <p><i>Они су приредили свечаност. Младен је причао о њој/о томе/о нечему. Они су разговарали о излету. Рекли/јавили/поручили су нам да час почиње у два</i></p>	<p>Граматика</p> <p><i>Реченица:</i> појам реченице, врсте реченица према значењу: обавештајне, упитне, узвичне и заповедне. Потврдна и одрична реченица. Главни делови реченице – предикат и субјекат. Глаголски и именски предикат. Објекат. Атрибут.</p> <p><i>Променљиве речи</i> – уочавање речи које у говору и писању мењају свој облик.</p> <p><i>Именице:</i> заједничке и властите именице. <i>Придеви:</i> род и број придева; описни и присвојни придеви. Компарација придева. <i>Именичке заменице:</i> личне заменице, наглашени и ненаглашени облици личних заменица, лична заменица за свако лице <i>себе, се</i>; Неличне именичке заменице. <i>Бројеви:</i> појам и употреба бројева; значења бројева; основни, редни и збирни бројеви. <i>Глаголи:</i> радња, стање, збивање. Глаголско лице и глаголски број. Глаголски вид: свршени, несвршени и учестали глаголи. Глаголски род: прелазни, непрелазни и повратни глаголи. <i>Грађење и основна функција глаголских облика.</i> Презент и презентска основа.</p>

<p><i>сата.</i> <i>Гледали смо како скупљају лишиће.</i> <i>Слушају како лишиће шушати.</i></p> <p>4. Исказивање особине</p> <p>Увежбавати конструкцију за поређење: компаратив + генитив именица и личних заменица с предлогом <i>од</i>; суперлатив придева. Могућност комбиновања прилога са придевом.</p> <p><i>Јован је вреднији од сестре/ње.</i> <i>Балон је лакши од лопте.</i> <i>Паприка је љућа од лука.</i> <i>Мирко је најбржи у разреду/међу деца/цима/на такмичењу.</i> <i>Она је много виша/мало нижа од брата.</i> <i>Она је сувише/прилично/јако плашљива.</i></p> <p>5. Исказивање просторних односа</p> <p>Увежбавати генитив множине именица и личних заменица у моделима усвојеним у претходним разредима. Обратити пажњу на акценат. Акузатив с предлозима <i>под</i>, <i>пред</i> и <i>над</i> (усмереност). Генитив с предлозима <i>око</i> и <i>између</i>.</p> <p><i>Птице лете изнад кућа/њих.</i> <i>Ауто је пројуррио испред пешака/њих.</i> <i>Ученици излазе из учионица.</i> <i>Сакрио се под кревет.</i> <i>Гурнуо је ципеле под орман.</i> <i>Стигао је пред зграду.</i> <i>Изашао је пред кућу.</i> <i>Нагнуо се над књигу.</i> <i>Окачила је венчић над улазна врата.</i> <i>Поређали су столице око стола.</i> <i>Трчи око куће.</i> <i>Седео је између Пере и Јована.</i></p> <p>6. Исказивање припадања и поседовања</p> <p>Исказивање посесије глаголом <i>припадати</i> + датив. Придеви на <i>-ан/-ни</i>; <i>-ји</i> (означавање и особине, врсте).</p> <p><i>Тај накит је припадао мојој баки.</i> <i>Упале су се уличне светиљке.</i> <i>Треба ојачати леђне мишиће.</i> <i>Ово су дечије ципеле.</i> <i>Никад нисам јео жабље батаке.</i></p> <p>7. Исказивање намене (индиректни објект)</p> <p>Увежбавати конгруентни атрибут уз именице у функцији индиректног објекта.</p>	<p>Презент помоћних глагола.</p> <p>Перфекат.</p> <p>Футур I.</p> <p>Императив.</p>
---	---

Честитали су најбољем/најбољој/најбољим ученику/ученици/ученицима.

8. Исказивање временских односа

Генитив с обавезним детерминатором (*овај, тај, онај, један, исти, прошли, наредни, идући, следећи, први, други, сваки, цео, читав* – избор).
Генитив с предлозима и предлошким изразима *пре, после, за време и између*. Временске реченице с везником *кад*.

*Те ноћи је пао први снег.
Прошле недеље није ишла у школу.
Бака долази сваког понедељка/викенда/месеца.
Сваке године иду на море.
Целе године је вредно радио.
Ненад је дошао пре/после/за време ручка.
Прослава ће бити између Божића и Нове године.
Кад он говори, остали ћуте.
Иван ће ићи у двориште кад заврши домаћи задатак.*

/Генитив с предлозима и предлошким изразима *уочи, након, преко, током, у току* + генитив – рецептивно.

*Срели смо се уочи празника.
Након одласка више није мислио о томе.
Преко зиме смо код куће.
Напорно је радио током године./*

9. Исказивање начина

Увежбавање прилога у компаративу и суперлативу у функцији одредбе за начин.
Уводити комбинације два прилога.

*Бака хода спорије од унуке.
Милан чита брже него Јован.
Овај авион лети најбрже.
Он црта најлепше у разреду.
Она пева много лепше од сестре.
Пиши мало брже.
Сувише споро чита.
Понаша се сасвим пристojно.*

10. Исказивање средства

Увођење нових глагола и комбиновање већ усвојених модела. Најфреквентнији прилози (*телефонски*).

*Полако је вадио руком новац из џепа.
Напунила је торбу старом одећом.
Обратио му се следећим речима.*

Јавили су радосну вест телефоном/телефонски.

11. Исказивање друштва, узајамне и заједничке радње, изузимања

Именице у инструменталу одређивати атрибутима. За исказивање негативне социјативности увежбавати генитив с предлогом *без*. Искључне реченице.

Весна путује с Надином мамом.

Она се игра с Надиним псом.

Ми смо летовали са школским друговима.

Ана је дошла без брата/њега.

Сви су ћутали, само/једино је он причао.

12. Исказивање услова

Условне реченице с везником *ако* (с предикатом у потенцијалу и футуру II).

Ако би јој вечерас донео свеску, она би сутра преписала задатке.

Ако будеш редовно учио, постићи ћеш одличан успех.

13. Исказивање узрока

Узрочне реченице с везницима *што* и *пошто*.

Пошто је падала киша, морали смо остати код куће.

Иван је нерасположен што је његов тим изгубио.

14. Исказивање количине

Уводити нове именице у функцији квантификатора: *пар ципела, шпил карата, група ђака, колона аутомобила, јато птица, грудва снега* – избор. Разломци: *половина, трећина, четвртина*.

Поделила је дињу на четири дела. Једну четвртину је дала мени.

15. Исказивање последице, ефекта

Зависна последична реченица с везником *да* и заменичким прилозима *тако, толико* у главној реченици.

Био је тако уморан да је одмах заспао.

Толико су галамили да ништа нисам чуо.

16. Исказивање допусности

Зависна концесивна реченица с везником *иако*.

*Иако је имала температуру, отишла је у школу.
Иако пада киша, она шета.*

17. Исказивање става

а) Исказивање потребе, жеље, намере, циља

Увежбавати конструкцију с помоћним глаголом *бити* у аористу и допуном *да* + презент, као и ону без те допуне. Потенцијал модалних глагола. Зависна намерна реченица с везником *да*.

*Ја бих да једем нешто слатко.
Она би да иде на море.
Ја бих нешто слатко.
Она би на море.
Желео би/волео би/хтео би да...
Дошле су другарице да ме посете.
Пожурио је да би стигао на време.*

/Зависна намерна реченица с везником *како*—
рецептивно.
Отишао је у бању како би се излечио од реуме./

б) Деловање на саговорника

Исказивање строге заповести конструкцијом *да* + перфекат (глаголи перфективног вида).
Императив са значењем дозволе. *Нека* + презент
3. лица за исказивање дозволе, предлога
неприсутном лицу.

*Сутра да сте дошли на време!
Да си одмах отишла у своју собу!
Да ниси ни писнуо!
Ако си гладан, једи.
Ако ти се спава, спавај.
Ако јој се иде, нека иде.
Има температуру. Нека остане код куће/не иде у школу.*

/Инструментал с предлогом *с(а)* и акузатив уз
фазне глаголе – рецептивно.

*Престаните с тужакањем/причом.
Почни/крени с облачењем/писањем.
Настави с преписивањем.
Настави причу./*

ц) Степен уверености, закључивање

Персоналне реченице с најфреквентнијим глаголима мишљења, и њима сродним глаголима, у функцији исказивања степена уверености, претпоставке, сумње + реченична допуна.

<p><i>Мислим да није разумела моју поруку. Верујем да ће се због тога и увредити. Сумњам да си у праву. Рекла бих да је била задовољна.</i></p> <p>д) Вредновање, допадање, недопадање, осећања, расположења</p> <p>Глаголи <i>свиђати се, пријати, допадати се, сметати</i> и <i>досадити</i> са носиоцем осећања, расположења у дативу и појмом које је обухваћено датим осећањем у номинативу.</p> <p><i>Свиђа ми се твоја фризура. Пријала јој је тиха музика. Смета ми јако светло. Досадила му је та песма.</i></p>	
--	--

Творба речи

- творба перфективних глагола префиксима: *под-, при-, раз-* (*подвући, потписати, прилепити, причувати, размотати, разљутити се*);
- творба придева за означавање припадања, особине и врсте суфиксима: *-ји/-ији* (*дечји/дечији, мачји/мачији, жабљи, крављи, козји*); *-ињи* (*детињи, пчелињи*); *-аћи* (*купаћи, писаћи, шиваћи*);
- творба именица за означавање места (простора и просторија) на којем се врши радња, на којем се проводи време: *-иште/-лиште* (*игралиште, шеталиште, клизалиште, летовалиште, преноћиште, купалиште, пристаниште*); *-оница* (*учионица, читаоница, перионица, штедионица, играоница, радионица*);
- творба именица за означавање предмета, оруђа суфиксима: *-ач* (*оштрач, зарезач, прекидач, бријач, управљач, запушач, отирач, прекривач, подметач*); *-алка* (*хватаљка, штипаљка, казаљка, писаљка*); *-лица* (*грејалица, мазалица, прскалица, мешалица*);
- творба апстрактних именица суфиксима: *-ост* (*плашљивост, храброст, слабост, младост, старост, мудрост*); *-ота* (*доброта, лепота, дивота, срамота, страхаота*); *-оћа* (*глувоћа, хладноћа, черстоћа, скупоћа, мирноћа*); *-ина* (*тишина, белина, црнина, висина, дубина, брзина, тежина, ширина, свежина*).

ЈЕЗИЧКЕ ВЕШТИНЕ

Усмено изражавање

<p>А</p> <p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – одговара на сложена питања; – поставља питања за дате сложеније одговоре, на основу датих упитних речи, на визуелни подстицај; – води дијалоге о предвиђеним темама, обрађеним текстовима; – уочава важније целине у тексту и одређује поднасловe; – самостално саставља план за препричавање; – слободно саопштава своје утиске о прочитаном тексту; 	<p>Б</p> <p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – слободно саопштава и образлаже своје личне доживљаје о прочитаном тексту; – уочава и тумачи ток радње, главне ликове, и основне поруке књижевног дела; – запажа значајне појединости у опису природе, сликовита места, речи и изразе који доприносе лепоти и сликовитости песничког језика;
--	---

<ul style="list-style-type: none"> – уочава хронологију догађаја у приповедању; – слободно процењује поступке главних ликова; – открива и тумачи поруке које текст шаље; – препричава обрађене текстове на основу датог плана и слободно; – описује бића и предмете (кратки описи). 	<ul style="list-style-type: none"> – уочава и тумачи чиниоце који утичу на различите поступке главних јунака; – препричава обрађене текстове са изменом завршетка и становишта на основу датог плана и слободно; – скраћује и проширује обрађене текстове; – описује сложеније предмете из непосредне околине (алат, кућни апарати), простор по којем се креће (кућа, учионице, двориште), појединости у природи и природне појаве (парк, олуја, река), животиње на основу слике (птице, рибе) и особе из своје околине (лекар, зубар, саобраћајац); – самостално прича своје личне доживљаје.
--	---

Читање

<p>А</p> <p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – лепо и течно чита текстове на оба српска писма; – се уводи у усмерено и истраживачко читање са унапред постављеним задацима; – самостално чита лакше изборне текстове различитих жанрова у складу са предвиђеном тематиком. 	<p>Б</p> <p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – доживљајно чита различите врсте текстова (прозне, поетске, драмске); – усмерено и истраживачки чита гласно и у себи текст или делове текста којим ће доказивати и образлагати своје мишљење и ставове; – увежбава брзо читање у себи; – самостално чита текстове различитих жанрова уводећи се у коришћење језичких приручника и речника.
---	--

Писање

<p>А</p> <p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – писмено одговара на сложенија питања; – поставља питања на основу обрађеног текста; – саставља план за препричавање; – препричава обрађене текстове на основу плана; – довршава започете дијалоге; – пише диктате и аутодиктате; – пише кратак извештај о неком догађају; 	<p>Б</p> <p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – даје одговоре на питања уз образложење; – даље се увежбава у постављању питања о једној тематској целини, слици или низу слика; – препричава обрађене текстове према датом плану и слободно; – довршава и преобликује обрађене текстове; – наставља, довршава и преобликује дате дијалоге; – пише различите врсте диктата (контролне, изборне, стваралачке...); – описује предмете и бића према датом плану; – пише о својим личним доживљајима и догађајима из свог окружења; – увежбава технике у изради састава.
---	---

– напише четири писмена задатка у току школске године.	
--	--

Правопис

Понављање и систематизација правила обрађених у претходном разреду.

Велико слово у писању назива небеских тела, празника, листова, часописа, назива књига.

Писање речце **ли** и **не**.

Писање речце **нај-** у суперлативу.

Писање основних и редних бројева.

Писање управног говора.

Писање заменице *Ви* у обраћању.

Писање скраћеница.

Указивање на принципе фонолошког правописа.

КЊИЖЕВНОСТ

Школска лектира:

А	Б
<p>Радомир Личина, <i>Весна и торба</i> Драган Лакићевић, <i>Кућа поред станице</i> Раде Обреновић, <i>Пожурите, опет ћемо закаснити</i> Весна Видојевић Гајовић: <i>Свети Дунав</i> Брана Црнчевић, <i>Мађионичар</i> Никола Тесла, <i>Мачкова леђа</i> Драган Лукић: <i>Бадњак</i> Мирко Петровић: <i>Столице</i> Љубивоје Ршумовић: <i>Домовина се брани лепотом</i> Мирослав Антић: <i>Брат</i> Љубивоје Ршумовић: <i>Сонг из самоће</i> Гроздана Олујић: <i>Бајка о листу</i> Драган Лукић: <i>Шта је отац/Свакога дана</i> Шимо Ешић: <i>Досетљиви деда</i> Раде Обреновић: <i>Споменар</i> Владимир Андрић: <i>Код бабе у селу</i> Л. Непелбаум: <i>Трагови</i> Анђелка Мартић: <i>Најслађе грозђе</i> Драган Лукић: <i>Трговина</i> <i>Када је човек почео да пије млеко, из енциклопедије „1000 зашто, 1000 зато“</i></p> <p>Избор текстова из књига, енциклопедија и часописа за децу у складу са предвиђеном тематиком.</p>	<p>Алек Маријано, <i>Домаћи задатак о мајци</i> Гордана Тимотијевић, <i>Шта деца воле да читају</i> Воја Царић, <i>Путовање</i> Радомир Дамјановић, <i>Слепи Јован пуца пенале</i> Весна Алексић, <i>Хармоника и пецање</i> <i>Бадњи дан</i>, из књиге <i>Деци за Божић</i>, саставила Мила Станојевић Бајфорд Мира Алечковић, <i>Пас у солитеру</i> Весна Видојевић Гајовић, <i>Чистачев доручак</i> Драган Алексић, <i>Кајсија</i> Драгомир Ђорђевић, <i>Тесла</i> <i>Са осмехом код зубара</i> Душан Радовић, <i>Како су гусари стекли памет</i> Стеван Раичковић, <i>Бајка о зрну песка</i> Десанка Максимовић: <i>Прича о раку кројачу</i> Биљана Гачановић: <i>Поклон</i> Алекса Микић: <i>Налепница</i> Бранко В. Радичевић: <i>Бајка о дечаку и Месецу</i> Мирјана Стефановић: <i>Влаткова фина идеја</i> Јованка Јоргачевић: <i>Мила и облак</i> Драган Лукић: <i>Капетаница небодера</i> Десанка Максимовић: <i>И дрвеће прима плату</i> Народна приповетка: <i>Крепао котао</i> Милован Данојлић: <i>Љубавна песма</i> Душан Васиљев: <i>Домовина</i> Народна приповетка: <i>Свети Сава и ђаво</i></p> <p>Избор текстова из књига, енциклопедија и часописа за децу у складу са предвиђеном тематиком.</p>

Домаћа лектира:

Стеван Раичковић: *Мале бајке*
Шаљиве народне приповетке

Душан Радовић: *Капетан Џон Пиплфокс*
 Милутун Миланковић: *Кроз васиону и векове*
 Мошо Одаловић: *Пегаво детињство*
 Владимир Андрић: *Срце на зиду* (избор из поезије)

А

Књижевни појмови

Није планирано усвајање књижевних појмова.

Б

Лирика: Ритам и рима. Песничка слика.

Епитет и поређење – препознавање.

Лирска песма. Језичко-стилске карактеристике лирске песме.

Сликовитост песничког језика.

Родољубива песма.

Епика: Хронолошки редослед догађаја.

Приповедач. Пишчево приповедање.

Основне карактеристике приповетке и бајке.

Књижевни лик: изглед; говорна карактеризација лика; односи међу ликовима.

Поруке књижевног дела.

Пејзаж.

Драма: Драмски јунак. Главни и споредни ликови у драми.

Драмски дијалог.

ШЕСТИ РАЗРЕД

(3 часа недељно, 108 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Ученик треба да:

А	Б
<ul style="list-style-type: none"> – овлада језичким средствима и комуникативним функцијама које су предвиђене програмом и тако развија своје говорне способности; – усвоји око 250 нових речи и израза и почне активно да их употребљава у комуникацији; – даље усваја граматичку терминологију која му је непоходна како би успешно решавао задатке из језика; – даље усавршава своје усмено изражавање – причање, препричавање, описивање у складу са захтевима програма; – се даље усавршава у самосталном читању текстова различитих жанрова; – се даље усавршава у усмереном и истраживачком читању; – се уводи у анализу текстова; – даље развија писмено изражавање према захтевима програма савлађујући и правописну норму; – се оспособљава за коришћење језичких приручника и речника 	<ul style="list-style-type: none"> – продуктивно влада свим језичким средствима која су предвиђена А варијантом програма; – усвоји око 400 нових речи и израза и активно их користи у комуникацији; – обнавља и проширује своја знања из граматике српског језика (проста реченица, реченични чланови, променљиве и непроменљиве речи, глаголски облици, гласовне алтернације) – се уводи у грађење речи; – даље усавршава своје усмено изражавање – причање, описивање, портретисање према захтевима програма; – се уводи у изражајно читање; – даље негује самостално читање текстова различитих жанрова и коришћење језичких приручника и речника; – се даље упућује у анализу епских и лирских текстова и књижевних ликова; – даље усавршава своје писмено изражавање – препричавање, извештавање, описивање у складу са захтевима програма; – даље савлађује правописну норму кроз разне видове писмених вежбања и да се навикава на коришћење школског издања правописа; – усвоји књижевне појмове предвиђене програмом

ТЕМАТИКА

(Проширивање и продубљивање тема из претходних разреда, богаћење новом лексиком и новим језичким моделима)

- порекло, преци и потомци;
- омиљени предмет, тешкоће и помоћ при учењу;
- материјали у кући и окружењу (дрво, текстил, пластични материјали, грађевински материјали), алати, оруђе;
- разноврсност животињског царства, називи континената, мора и океани, клима, прогноза времена, атмосферске појаве, елементарне непогоде;
- храна биљног и животињског порекла, пост, алкохолно и безалкохолно пиће;
- Велики петак;
- тимски и индивидуални спортови, познати спортисти;
- народна и уметничка књижевност; књижевни (филмски и позоришни) родови;
- привреда у окружењу.

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

(Увежбавање и утврђивање комуникативних функција усвојених у претходним разредима)

- честитање (*Желимо Вам срећне празнике! Честитамо на...!*)

- намера (*намерава, мисли да + презент*)
- упозорење (*Пази да не зашнеш!*)
- позивање (*Било би ми драго да дођеш сутра. Да ли бисте сутра дошли код нас?*), прихватање позива (*Да, хоћу. Хвала. Врло радо. Са (великим) задовољством. Биће ми драго.*), одбијање позива (*Нажалост, не могу. Жао ми је, али не могу. Бојим се да нећу моћи. То је јако љубазно од вас, али не могу.*)
- степен уверености (*Сигуран сам да сам је позвао. Чини ми се/изгледа да смо залутали.*)
- субјективни став (*Мени је та слика страшна.*)
- физичке тегобе (*Врти ми се у глави.*)
- давање и тражење информација – језички модели предвиђени за 6. разред.

ЈЕЗИК

А	Б
<p>Језичка средства</p> <p>1. Именоване (идентификација) предмета и бића</p> <p>У функцији субјекта увежбавати именице са основним бројевима.</p> <p><i>Два дечака су били кошаркаши. Две девојчице су биле балерине.</i></p> <p>2. Исказивање радње, стања и збивања</p> <p>Конгруенција предиката са бројном конструкцијом у служби субјекта. Разликовање глаголског вида који се реализује прозодијским и гласовним алтернацијама. Пасивне реченице с трпним придевом.</p> <p><i>Две девојчице су причале. Два ученика су стигла/су стигли. Седам такмичара је закаснило/су закаснили) Пет ученица није дошло на хор/нису дошле на хор Он је купио шљиве на пијаци. Он је купио шљиве са земље. Он је бацио/бацао лопту. Ана је награђена. Мост је срушен. Филм је снимљен.</i></p> <p>Безличне реченице с акузативом или дативом у функцији носиоца стања или процеса са исказаним локализатором (у + локатив). Персонална реченица с каузатором у номинативу и акузативом као носиоцема физиолошког стања.</p> <p><i>Пробада га у крстима. Жига је у колену. Завија га у стомаку. Пече ме у желуцу. Зуји ми у ушима. Врти јој се у глави.</i></p>	<p>Граматика</p> <p>Обнављање, систематизација и проширивање знања стечених у претходном разреду.</p> <p><i>Гласови – Вокали. Сонанти. Консонанти.</i></p> <p>Приликом обраде падежних облика и глаголског вида указати на следеће <i>гласовне промене</i>:</p> <p>Једначење сугласника по звучности. Једначење сугласника по месту изговора. Прелазак Ј у О. Сажимање самогласника. Губљење сугласника</p> <p><i>Основне информације о грађењу речи.</i> Примери простих и сложених речи настали срастањем двеју или више речи, односно њихових творбених основа (про/читати, за/писати; плаво/кос, дуго/ног)</p> <p><i>Реченица:</i> обнављање знања о главним реченичним члановима: предикату и субјекту.</p> <p>Прост и сложен глаголски предикат.</p> <p>Именски предикат.</p> <p>Објекат – прави и неправи објекат.</p> <p>Атрибут.</p> <p>Атрибутска и предикатска функција именица и придева.</p> <p><i>Слагање реченичних чланова (конгруенцију).</i></p> <p>Прилошке одредбе за место, време, начин, узрок, меру и количину. Приликом усвајања знања о прилошким</p>

<p><i>Крчи ми у стомаку. Гуши је кашаљ. Мучи га главобоља. Штипају га очи.</i></p> <p>3. Исказивање објекта</p> <p>Уз именице у функцији објекта (акузатив, локатив) увежбавати конгруентни атрибут. Једнина и множина именица на <i>-лац, -ац</i>.</p> <p><i>Тата је купио нову пећ. Рекао је само једну реч. Ми смо причали о занимљивој књизи/о занимљивим књигама/о храбрим ватрогасцу/о храбрим ватрогасцима. Замолити су нестрпљивог читаоца/нестрпљиве читаоце да стану у ред.</i></p> <p>Зависно-упитне реченице (<i>да ли, шта, ко, зашто, када, колико...</i>) <i>Марија ме је питала да ли ћу доћи код ње. Наставница се распитивала ко је учествовао на такмичењу. Она је хтела да зна зашто нисмо дошли на час. Кажми ми када почиње тренинг. Реци колико кошта ова торба.</i></p> <p>Уз именицу у функцији објекта употребљавати атрибут исказан присвојном заменицом за свако лице. Увежбавати личну заменицу за свако лице у акузативу и локативу.</p> <p><i>Ти си узео своју свеску – Он је узео своју свеску. Натерао сам себе да радим – Натерао је себе да ради. Он је говорио о себи.</i></p> <p>Акузатив с предлогом у (уз глаголе: <i>заљубити се, загледати се, веровати, поверовати, претворити се, променити се...</i> - избор) и с предлогом на (уз глаголе: <i>пазити, мислити, помислити, навикавати (се), одговарати, пристајати, сумњати, чекати, викати, љутити се, жалити се, утицати...</i> - избор).</p> <p><i>Заљубио се у школску другарицу. Поверовао је у ту причу. Пазила је на дете. Викао је на децу. Одговорио је на питање.</i></p> <p>4. Исказивање особине</p> <p>Увести компаратив у значењу суперлатива. Увежбавати конструкцију с придевом у компаративу + <i>него</i> + именице/ одредбе за време,</p>	<p>одредбама уочавање и препознавање прилога, њиховог значења и функције у реченици.</p> <p><i>Појам променљивих и непроменљивих речи.</i> Систематизација и проширивање знања о променљивим речима обрађеним у претходном разреду.</p> <p><i>Појам надежа.</i> Уочавање различитих падежних облика именских речи.</p> <p><i>Обнављање знања о именицама стечених у претходном разреду; заједничке, властите, збирне, градивне, мисаоне именице.</i></p> <p><i>Придеви – обнављање и систематизација знања.</i> Значење и врсте придева. Слагање придева са именицом. Компарација придева. Функција придева у реченици.</p> <p><i>Придевске заменице – разликовање по значењу: присвојне, показне, односно-упитне, неодређене, опште, одричне.</i></p> <p>Употреба присвојне заменице свој.</p> <p><i>Глаголи – обнављање и проширивање знања о глаголском виду и роду.</i> Инфинитив и инфинитивна основа. Грађење и основна значења глаголских облика: Футур II. Потенцијал.</p> <p><i>Непроменљиве речи: прилози, предлози, везници, /речце, узвици./</i></p>
--	---

место...

*Иванка је била вреднија од свих девојчица.
Драган је бржи од свих дечака у разреду.
Данас је хладније него јуче.*

5. Исказивање просторних односа

Акузатив с предлозима *кроз*, *уз* и *низ* (глаголи кретања и перцепције). Инструментал без предлога (уз глаголе кретања, у инструменталу је већи, неомеђен простор). Одређивање именица конгруентним атрибутом.

*Воз је пролазио кроз тунел.
Трчи кроз ходник.
Провирила је кроз прозор.
Пење се уз степенице.
Мачка се спустила низ олук.
Погледала је низ падину.
Свако вече шетају обалом.
Иде улицом и размишља.
Небом се проломио прасак.
Пењали су се стрмом стазом.*

/Инструментал с предлозима *под*, *пред*, *над* и *међу*.

*Мачка је под столом.
Дечак стоји пред кућом.
Сачекали су наставника пред школским двориштем.
Над високим димњаком кружиле су роде.
Међу књигама је држао и друге вредне предмете.
Међу ружама расла је и једна лала./*

6. Исказивање припадања и поседовања

Посесивни датив (припадништво, део – целина, сродство / пријатељство / сарадништво, представљање).

*Рука му је повређена.
Зебу ми руке.
Син јој је лекар.
Сестра им живи у Београду.
Име му је Марко.*

7. Исказивање намене (индиректни објекат)

Увежбавати личну заменицу за свако лице у дативу. У функцији индиректног објекта увести и акузатив с предлогом *за*.

*Вера је себи купила капут.
Ја сам себи купио сладолед.
Греје млеко за дете.*

Бере више за компот.

8. Исказивање временских односа

Инструментал (имена дана у седмици). Генитив с одредбом, с предлозима *од, до, од-до* (на питање *колико дуго*), *око* (приближно одређивање времена). *Неколико, више* + генитив (приближно одређивање времена). Временске реченице с везницима *док, чим и пре него што*.

Географију имамо средом и петком.

Нисмо се састајали од лета.

Ја сам остао до краја приредбе.

Јелена је слушала од почетка до краја часа.

Петар долази око 8 часова.

Видећемо се око Божића.

Снег је падао неколико дана.

Киша није падала више месеци.

Док је он учио, ти си спавала.

Док цртам, слушаам музику.

Док Петар буде радио у бајшти, ти ћеш спремити собу.

Чим је ушао, закључао је врата.

Чим оздравим, доћи ћу.

Чим буде престала киша, ићи ћемо у шетњу.

Пре него што изађем напоље, спремићу своју собу.

9. Исказивање начина

Уводити компаратив у значењу суперлатива.

Весна плива брже од свих такмичара.

Јован свира боље од свих у оркестру.

/Конструкција *на* + придев у функцији обавезног детерминатора + *начин* – рецептивно

Урадили су то на лак начин.

То ћемо припремити на другачији начин.

Проблем ћемо решити на леп начин./

10. Исказивање средства

Употребљавати и атрибут исказан присвојном заменицом за свако лице. Исказивање средства конструкцијом с квантификаторима. Модел: *с(а)* + квантификатор + генитив.

Ја тишем/она тише својом/његовом оловком.

С две кутије фарбе окречио је цео стан.

Контејнер су напунили с неколико старих кутија.

11. Исказивање друштва, узајамне и заједничке радње, изузимања

Генитив с предлогом *осим/сем* за значењем искључивања и са значењем укључивања. Употребљавати и атрибут исказан присвојном заменицом за свако лице.

Сви су ушли, осим/сем њега.
Осим/сем нас у Будви је било још Новосађана.
Весна путује са својом/њеном/његовом сестром.

12. Исказивање услова

Условне реченице с везницима *кад* и *да* .

Кад би ти мени позајмио 10 динара, могла бих да купим кифлу.
Рекао би кад би знао.
Да си понео кишобран, не би покиснуо.
Да имам новаца, дала бих ти.

/Условне реченице с везницима *уколико*; *ли* + презент, футур II – рецептивно

Уколико је прочитао, знаће да преприча.
Будеш ли редовно учио, постићи ћеш добар успех.
Потрошиш ли сав новац на сладолед, нећеш имати за биоскоп./

13. Исказивање узрока

Генитив с предлозима *од* и *из*.

Није могао да учи од галаме.
Уморио се од учења.
Не види од дима.
Не може да приђе обали од деце.
Урадила је то из љубави.
Петар је то учинио из незнања.
Ради то из навике.

14. Исказивање количине

Одређивање именица атрибутом. Приближна квантификација предлогом *око*.

Драгана је донела десет жутих крушака.
Скупио је пуно старих марака.
Набрао је корпу зрелих вишања.
Ту је било око десет такмичара.

15. Исказивање последице, ефекта

Зависна последична реченица са сложеним везником *тако да*.

Био је уморан, тако да је одмах заспао.
Закаснили смо, тако да нисмо могли ући.

16. Исказивање допусности

Увежбавање модела из претходних разреда.
Проширивање новом лексиком.

/Зависна концесивна реченица с везницима мада, премда, ма како (да), ма колико (да), како год, колико год – рецептивно.

*Мада сам доста учила, добила сам слабу оцѣну.
Није дошао премда смо се договорили.
Ма колико да сам уморан, доћи ћу на тренинг.
Ма како да пада киша, ићи ће на тренинг./*

17. Исказивање става**а) Исказивање потребе, жеље, намере, настојања, циља, способности и смелости**

Уводити нове глаголе с модалним значењем + глаголска / номинална допуна.

*Намерава да оде на утакмицу.
Она још не мисли да крене.
Покушава да препише задатак са табле.
Труди се да јој угоди.
Ужелела се/зажелела се куће.*

*/Дошло ми је да заплачем.
Жуди да поново види своју породицу.
Настојао је да не мисли о томе.
Уздржава се да јој у лице каже...
Устеже се да призна.
Усудила се скочи с те висине.
Одважио се да призна шта је урадио.
Прижељкује нов посао.
Жуди, чезне, вапи за удобнијим животом.
Уздржава се од смеха.
Одважио се на тај корак./*

б) Деловање на саговорника и саопштавање о деловању

Исказивање упозорења глаголом *пази* у императиву. Глаголи подстицаја, дозволе и забране (*рећи, молити, замолити, наредити, захтевати, предложити, препоручити, саветовати, натерати, наговарати, присилити, нудити, замолити, позвати, дозволити, омогућити, допустити, пустити, дати, забранити, бранити, одбијати, спречити...* – избор) + *да* + презент. Глаголи *оставити, пустити*.

*Пази да не проспеш!
Пази, просућеш!
Рекли су нам да се вратимо.*

*Предлаже ми да идемо у шетњу.
Наставница је задала ученицима да заврше причу.
Допустили смо јој да седне.
Мама ме је пустила да идем код другарице.
Отац му је забранио да се дружи с њима.
Марко, остави мачку на миру.
Сања, пусти га да учи.*

/Футур I и презент за исказивање строге заповести и забране. Глаголи *оставити (се), манути се* – рецептивно.

*Сад ћеш оставити мачку и отићи да опереш руке
Сад ћеш, богами, то опет преписати!
То ћеш данас завршити!
Нећеш се више са мноштем расправљати!
Не може човек по цео дан да се излежава.
Сутра устајеш раније!
Ти не идеш с нама!
Остави се ћорава посла.
Мани се тих прича.
Мани ме се./*

ц) Степен уверености, закључивање

Придеви са значењем уверености (*сигуран, убеђен, уверен*) + реченична/номинална допуна. Имперсоналне реченице с глаголима који означавају утисак.

*Сигуран/убеђен/уверен сам да нисам погрешно.
Био је сигуран у победу.
Мени се чини да се офарбала.
Чинило јој се да је избегавају.
Изгледа да сам заборавила новчаник
Изгледало је да то ради само због оца.*

д) Вредновање, допадање, недопадање, осећања, расположења

Придеви са значењем оцене (*пријатан, драг, леп, добар, лак, тежак, забаван, занимљив, досадан, мучан, страшан, близак, јасан, згодан, користан...* - избор) у функцији дела предиката + носилац става у дативу.

*Мени је тај филм досадан.
Теби ће бити занимљива та књига.
Петри задатак му је био најтежи.*

Творба речи

– творба глагола имперфективног вида од перфективних глагола суфиксима: *-а (вратити-враћати, јавити-јављати, родити-рађати, затворити-затварати, лупити-лупати); -ава/-ева (задати-*

задавати, засмејати-засмејавати, закључати-закључавати, загрејати-загревати, казнити-кажњавати); -ива/-ија (сакрити-сакривати, замрачити-замрачивати, савити-савијати, добити-добијати);

– творба деминутива суфиксима: -ак (цветак, облачак, анђелак, ђаволак, брежуљак, човечуљак, собичак, прамичак); -анце/-енце, -ишце/-ишце (псетанце, детенце, сунашце, јагњешце);

– творба аугментатива (и пејоратива) суфиксима: -ина (комадина, коњина, лончина, људина, носина, јуначина); -етина (бабетина, јаметина, торбетина, ручетина, ножетина); -чина (лоповчина, лажовчина, шамарчина, прозорчина, штапчина);

-урина (косурина, травурина, књижурина, главурина, птичурина); -оња (главоња, носоња, трбоња, млакоња, дугоња, брадоња);

– називи земаља и регија: -ија (Србија, Румунија, Словенија, Македонија, Аустрија, Италија, Русија, Шпанија); -ска (Хрватска, Мађарска, Словачка, Чешка, Француска, Немачка, Турска, Енглеска);

– етници (припадност народу, нацији) (Србин-Српкиња, Румун-Румунка, Македонац-Македонка, Италијан-Италијанка, Шпанац-Шпањолка, Хрват-Хрватица, Чех-Чехиња, Француз-Францускиња, Немац-Немица, Турчин-Туркиња, Енглец-Енглескиња, Црногорац-Црногорка, Мађар-Мађарица, Русин-Русинка, Словак-Словакиња, Босанац-Босанка, Грк-Гркиња, Македонац-Македонка, Рус-Рускиња, Кинез-Кинескиња);

– сложени придеви: придев + именичка основа (црноок, плавокос, дугоног, гологлав, босоног, младодик, празноглав, краткодлак).

ЈЕЗИЧКЕ ВЕШТИНЕ

Усмено изражавање

А	Б
<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – се уводи у анализу текстова и тумачење књижевних ликова; – уочава структуру приче грађене хронолошким редом (увод, ток радње, врхунац и завршетак); – открива и слободно образлаже поруке књижевноуметничког текста; – препричава обрађене текстове на основу плана и слободно, са изменом завршетка и становишта; – скраћује и проширује прочитане текстове; – препричава садржај филма, позоришне представе, радио и ТВ – емисије; – самостално саставља план излагања; – препричава своје личне доживљаје и прича о догађајима у којима је учествовао; – води дијалоге о разним за ученике актуелним темама; – описује предмете и појединости из природе из своје непосредне околине; – извештава о догађајима у свом окружењу. 	<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – се даље упућује у анализу обрађених текстова – уочава и образлаже поступке у обликовању главних ликова и тумачи поруке дела; – тумачи ликове – њихов изглед, осећања и поступке; – уочава план текста и распоред појединости, именује садржинске целине; – открива језичко-стилска средства којим су обликоване поетске слике; – се увежбава у поткрепљивању својих судова појединостима из дела; – прича о догађајима и описује доживљаје по самостално састављеном плану; – описује једноставан радни поступак, спољашњи и унутрашњи простор, појединости у природи по датом плану; – уочава успеле књижевне портрете и језичко-стилска средства којим су остварени; – портретише личности у свом окружењу по датом плану.

Читање

А	Б
<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – даље увежбава усмерено и истраживачко читање текста или делова текста гласно и у себи којим ће доказивати и образлагати своје мишљење и ставове; – чита самостално једноставније текстове различитих жанрова. 	<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – увежбава читање у себи са прецизним унапред постављеним задацима; – се уводи у изражајно читање; – чита самостално текстове различитих жанрова користећи речнике и језичке приручнике.

Писмено изражавање

А	Б
<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – препричава обрађене текстове на основу плана и слободно, са изменом завршетка и становишта; – скрађује и проширује прочитане текстове; – препричава садржај филма, позоришне представе, радио и ТВ – емисије према датом плану; – самостално саставља план излагања; – се уводи у писање састава; <p>– напише четири писмена задатка у току школске године.</p>	<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – пише о догађајима и описује доживљаје по самостално састављеном плану; – увежбава технике за израду писменог састава (тежиште теме, избор и распоред грађе, композиција и груписање грађе према композиционим етапама); – пише детаљније извештаје о догађајима у свом окружењу; – пише приватно писмо; – описује спољашњи и унутрашњи простор, појединости у природи према датом плану.

Правопис

Понављање и увежбавање правописних правила усвојених у претходним разредима.

Велико слово у писању назива установа, предузећа и друштва, назива становника.

Писање глаголских облика с којим ученици имају потешкоће у писању (перфекат, футур I, радни глаголски придев, потенцијал).

Писање генитива, акузатива, инструментала и локатива именичких одричних заменица.

Тачка и зарез. Зарез уз императив и вокатив. Три тачке. Цртица.

Примена принципа фонолошког правописа.

КЊИЖЕВНОСТ

Школска лектира:

А	Б
<p>Владимир Андрић: <i>Бака и деда</i> Душан Радовић: <i>А зашто он вежба</i> Александар Поповић: <i>Пророчанство</i> Владимир Андрић: <i>Савест</i> Александар Антић: <i>Тежак случај</i> Народна басна: <i>Ловац и птичица</i> Народна приповетка: <i>Досетљив дечак</i> Драган Алексић: <i>Школа за родитеље</i> Душан Радовић: <i>Тужне ђачке исповести</i> Алек Марјано: <i>На крају крајева дође и крај школске године</i>, (одломак из романа <i>Милисав у дубоком размисљању</i>) Владимир Андрић: <i>Кошаркаш</i> Брана Црнчевић: <i>Прва љубав</i> Бранко Ћопић: <i>Како сам у детињству упознао јежа</i> Народна бајка: <i>Пепељуга</i> Александар Поповић: <i>Пепељуга</i> Милован Данојлић: <i>Трешња у цвету</i> Момчило Тешић: <i>Сунце</i> Десанка Максимовић: <i>Бајка о лабуду</i> <i>Зелене мисли</i>, из књиге <i>Како деца могу спасти Земљу</i> <i>Маргарин, Мало свезнање</i></p>	<p>Драган Радуловић: <i>Кад је прадед дјечак био</i> Бранко Ћопић: <i>Башта сљезове боје</i> Народна басна: <i>Јеж и лисица</i> Народна приповетка: <i>Свијету се не може угодити</i> Народна бајка: <i>Биберче</i> Љубиша Ђокић: <i>Позоришне бајке</i> (одломак) <i>Ускрињи празници</i>, из књиге <i>Фрушка гора</i> Стеван Раичковић: <i>Недеља у школи</i> Јованка Јоргачевић: <i>Радна навика</i> Бранислав Нушић: <i>Прва љубав</i> Јованка Јоргачевић: <i>Такмичар и навијачи</i> Стеван Раичковић: <i>Кућа крај Тисе</i> Владимир Андрић: <i>Природна лепота</i> Милован Данојлић: <i>Пуж</i> (одломак из <i>Баладе о сиромаштву</i>) Зоран Поповић: <i>Облаци</i> Јован Дучић: <i>Поље</i> Стеван Раичковић: <i>Прича о патки</i> Душан Радовић: <i>Зашто људи раде</i> Иво Андрић: <i>Прозор</i> Гроздана Олујић, <i>Стактарева љубав</i> Иво Андрић: <i>Први и последњи пут на позорници</i> Зоран Поповић: <i>Музика</i> Добрица Ерић: <i>Вашир у Тополи</i> (одломак) Бранко Ћопић: <i>Насамарени водени ђаво</i> (одломак) <i>Док се кромпир кува или пржи... , Мало свезнање</i></p>
<p>Избор текстова из књига, енциклопедија и часописа за децу у складу са предвиђеном тематиком.</p>	<p>Избор текстова из књига, енциклопедија и часописа за децу у складу са предвиђеном тематиком.</p>

Домаћа лектира

Бранислав Нушић: *Хајдуци*
 Бранко Ћопић: *Приче испод змејевих крила*
Народне бајке (избор)
 Ана Ђокић Понграшић: *Зое, девојчица са врха солитера*
 Доситеј Обрадовић: *Басне*

Књижевни појмови

А
 Није планирано усвајање књижевних појмова.

Б
Лирика: Композиција лирске песме. Врсте стихова (према броју слогова).
 Мотив. Основни елементи песничког језика (емоционалност, музикалност).
 Елементи песничког изражавања –

персонификација, ономотопеја. Описна песма.

Епика: Приповедање у првом и трећем лицу.
Фабула и њени елементи – увод, радња, заплет, врхунац, расплет.
Етичка карактеризација ликова.
Народна и уметничка басна – карактеристике.
Народна и уметничка бајка – карактеристике.
Драма: Радња у драми. Развој драмског сукоба.
Драмски лик и глумац.
Сценски простор.

СЕДМИ РАЗРЕД

(3 часа недељно, 108 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Ученик треба да:

А	Б
<ul style="list-style-type: none"> – даље развија комуникативну компетенцију усвајањем језичких средстава и комуникативних функција предвиђених основном варијантом програма; – усвоји око 250 нових речи и израза; – даље усваја граматичку терминологију; – се даље усавршава у усменом изражавању према захтевима програма; – се даље оспособљава за коректно писмено изражавање; – се даље усавршава у анализи књижевних текстова и ликова; – самостално чита текстове различитих жанрова; – се служи језичким и правописним приручницима и речницима. 	<ul style="list-style-type: none"> – влада продуктивно свим језичким средствима и комуникативним функцијама које су предвиђене основном варијантом програма; – усвоји око 400 нових речи и израза; – обнавља и проширује своја знања из граматике српског језика (гласовне алтернације, реченични чланови, сложена реченица, имперсонална реченица, односи међу реченичним члановима, синтагма, значења и функције падежа) – се даље оспособљава за тумачење књижевних текстова – исказује своје судове о делу, запажа и коментарише ситуације и поступке ликова; – се оспособљава за тумачење лирских песама – осећања, мотива и песничких слика; – се даље усавршава у усменом изражавању – причању, описивању, дискутовању, портетисању; – се оспособљава за изражајно читање; – самостално чита дуже текстове (књижевна дела, часописе и др.) различитих жанрова упознајући културни контекст текстова; – негује културу писменог изражавања у складу са захтевима програма; – усвоји књижевне појмове предвиђене програмом.

ТЕМАТИКА

(Проширивање и продубљивање тема из претходних разреда, богаћење новом лексиком и новим језичким моделима)

- слободно време младих, хоби; породични статус чланова породице, родбине и њихових пријатеља, запосленост/незапосленост, стручна спрема, пензија;
- сусрети са ученицима других школа и из других места;
- архитектура и грађевинарство, познати грађевински објекти;
- традиција у исхрани, национална јела, зачини;
- облачење младих, стил, естетска компонента изгледа;
- екологија, облици угрожавања природе, карактеристике и занимљивости појединих регија;
- актуелне и традиционалне спортске манифестације;
- часописи за младе; значајни догађаји из културне прошлости; ликовна дела и споменици културе; музички инструменти, концерт;
- главне привредне гране (производне и непроизводне делатности);
- галерија, сајам.

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

(Увежбавање и утврђивање комуникативних функција усвојених у претходним разредима)

- потреба, намера, жеља (*Осећам потребу, жељу да испричам шта ми се десило. Немам намеру да се извињавам.*)

- предлагање (*Хоћемо ли на сладолед?, Што/зашто не бисмо мало прошетали? Да купимо по парче пице? Шта мислиш/кажеш да одемо на тај концерт?*), прихватање предлога (*Да, хајдемо. Да, наравно. Зашто да не. Слажем се. Ја сам за. Немам ништа против. Са задовољством. Важи. У реду. Одлично! Дивно! Супер!*), одбијање предлога (*Ја не бих..., Мени се не..., Боље да...*).
- тражење допуштења (*Имаш ли нешто против да је ја назовем?*)
- дозвола/забрана (*Забрањено је бацати отпатке. Незапосленима улаз забрањен. Дозвољено је пити само уз надзор лекара.*)
- ограђивање од истинитости исказа (*Кажу/причају/тврде да је побегао са часа.*)
- психолошка стања и расположења – задовољство, незадовољство, чуђење, изненађење, страх, забринутост... (*Радујем се твом доласку. Она се боји висине. Бринем се за њено здравље.*)
- давање и тражење информација – језички модели предвиђени за 7. разред.

ЈЕЗИК

А	Б
<p>Језичка средства</p> <p>1. Именовање (идентификација) предмета и бића</p> <p>У функцији предиката усвојити: конструкцију са семикопулативним глаголом (<i>постати</i>) и допуном у номинативу, конструкцију <i>по</i> + локатив (<i>по занимању / професији / народности / националности</i>) са номинативом.</p> <p><i>Пера је постао лекар.</i> <i>Јован је по занимању пекар.</i> <i>Хелена је по националности Словакиња.</i></p> <p>/Датив уз семикопулативни глагол <i>припадати</i>, акузатив с предлогом у уз семикопулативни глагол <i>спадати</i>. – рецептивно</p> <p><i>Зелена салата припада зељастим биљкама (= зелена салата је зељаста биљка)</i> <i>Трава спада у зељасте биљке.(= трава је зељаста биљка)/</i></p> <p>2. Исказивање радње, стања и збивања</p> <p>Понавњање и утврђивање модела из претходних разреда. Безличне реченице с морфемом <i>се</i>.</p> <p><i>Тамо се недељом редовно иде у цркву.</i> <i>Три дана се јело и пило.</i></p> <p>/Разумевање најфреквентнијих глаголских перифраза: <i>на</i> + локатив (<i>лечењу, сметњи, услузи...</i>), <i>у</i> + локатив (<i>договору, љубави, квару, моди, праву...</i>); <i>дати/добити</i> + акузатив (<i>дозволу, пристанак, обећање, прилику, реч...</i>); <i>доћи</i> + <i>до</i> + генитив (<i>циља, закључка, изражаја, речи, свести...</i>), <i>у</i> + акузатив (<i>искушење, питање, прилику, сукоб...</i>); <i>донети/доносити</i> + акузатив</p>	<p>Граматика</p> <p><i>Гласовне промене</i> – појам и препознавање. (Приликом обраде падежних облика указати на следеће гласовне промене: Палатализација. Сибиларизација. Јотовање. Непостојано А.)</p> <p><i>Реченица</i> – Уочавање граница простих реченица у сложеној, њиховог напоредног и зависног односа.</p> <p><i>Систематизација и проширивањезнања о реченичним члановима.</i></p> <p>Граматички и логички субјекат.</p> <p>Имперсонална реченица.</p> <p>Синтаксичке јединице којима се исказују чланови у простој реченици: реч и синтагма.</p> <p>Независне и зависне синтагме.</p> <p>Именичка, придевска и прилошка синтагма.</p> <p>Главна реч и зависни чланови синтагме.</p> <p>Атрибут и апозиција.</p> <p>Исказивање реченичних чланова речју, синтагмом и реченицом.</p> <p><i>Обнављање, систематизација и проширивање знања о именским речима.</i></p> <p>Род, број и промена именица.</p> <p><i>Придеви</i>: промена и придевски вид.</p>

<p>(<i>наредбу, пресуду, закључак...</i>); <i>имати</i> + акузатив (<i>част, дозволу, искуство, намеру, подршку, поверење...</i>); <i>изазвати/изазивати</i> + акузатив (<i>чуђење, дивљење, несрећу, пожар...</i>); <i>извршити/вршити</i> + акузатив (<i>анализу, измене, напад, наређење, поправке...</i>); <i>поднети</i> + акузатив (<i>извештај, молбу, оставку...</i>); <i>водити</i> + акузатив (<i>борбу, бригу, кампању, преговоре...</i>)... – избор.</p> <p>Пасивне реченице с агенсом/псеудоагенсом исказаним генитивом с предлогом <i>од</i> или инструменталом без предлога. – рецептивно</p> <p><i>Био је напуштен од пријатеља.</i> <i>Осуђен је од власти.</i> <i>Био је окружен људима.</i> <i>Острво је насељено староседеоцима.</i> <i>Село је било опкољено непријатељем.</i> <i>Усеви су уништени сушом.</i> <i>Оптерећен је проблемима./</i></p> <p>3. Исказивање објекта</p> <p>Генитив у функцији објекта уз прелазне глаголе с обележјем «партитивност» (<i>дати, имати, добити, хтети, јести, купити, наћи, послати, пити, тражити, ухватити, унети, узети, набавити, најести се, напити се, заситити се</i> - избор), с обележјем квантификације (<i>набрати, накуповати, накупити,</i>)</p> <p><i>На пијаци је купио грожђа и шљива.</i> <i>Послала им је колача.</i> <i>Најео се воћа.</i> <i>Набрао је крушака.</i></p> <p>/Акузатив с предлогом <i>за</i> уз глаголе: <i>гласати, навијати, молити, питати, одлучити се, определити се, интересовати се, занимати се, бојати се, бринути се, плашити се, страховати...</i> – избор. Инструментал уз фазне и њима сродне глаголе (<i>почети, наставити, престати, завршити, прекинути, причекати, сачекати, пожурити, оклевати, претеривати...</i> – избор) – рецептивно.</p> <p><i>Навија за „Војводину“</i> <i>Интересује се за његово здравље.</i> <i>Плаши се за своје родитеље.</i> <i>Завршио је с учењем.</i> <i>Пожури с облачењем.</i> <i>Оклева са женидбом./</i></p> <p>4. Исказивање особине</p> <p>Увежбавање неконгруентног атрибута: исказивање особине генитивом с обавезним</p>	<p><i>Заменице:</i> промена личних и придевских заменица.</p> <p><i>Бројеви:</i> промена бројева. Бројне именице.</p> <p>Слагање бројева с именицом.</p> <p><i>Значење и функције падежа у реченици.</i></p>
---	--

детерминатором, генитивом с предлозима *од* и *без*; акузативом с предлозима *на* и *за*; инструментал с предлогом *с(а)* и са обавезним детерминатором; локатив с предлогом *у*.

- девојка плаве косе, младић високог раста, пита од јабука, хаљина од свиле, кутија без поклопца, мајица без рукава

- марама на туфне, четкица за зубе

- пита са сиром, девојчица с крупним очима

- човек у годинама

/За исказивање поређења по неједнакости: генитив с предлогом *спрам*, у односу + *на* + акузатив, у поређењу *с* + инструментал. Исказивање веома изражене особине конструкцијом *до* + обавезни детерминатор + генитив. Исказивање критеријума акузативом с предлогом *за*. – рецептивно

Ти си спрам њега вредна.

Она је у односу на тебе неспретна.

Она је вреднија и пажљивија у односу на брата.

У поређењу с њим она је паметна.

обазрив до крајњих граница, брижљив до педантности

Он је низак за кошаркаша/

5. Исказивање просторних односа

Генитив с предлозима *до*, *од-до*, *преко*, *прекопута*. Конструкције: *с ове стране, с оне стране, с моје леве стране, на левој страни...*, *одавде до ...*, *на два метра од, западно од/у односу на...* – избор.

Довео је дете до куће.

Дотрчао је до капије.

Пливао је до обале.

Свако вече се шетао од моста до центра.

Ишао је од куће до куће и распитивао се.

Трчао је преко ливаде.

Пребацио је капуљачу преко главе.

Сео је прекопута наставника.

С ваше леве стране налази се Природњачки музеј.

Копали су јарак на два метра од ограда.

Панонска низија се простире северно од

Балканског полуострва.

/наспрам + генитив; насупрот + датив; за + инструментал – рецептивно

Зграда се налази наспрам пијаце.

Седео је за столом насупрот комисији.

Седи за столом/клавиром/машином/воланом./

6. Исказивање припадања и поседовања

Посесивни генитив без предлога (однос дела према целини, сродство, пријатељство, сарадништво), с предлогом *од* (интегрални део предметних објеката, наслов дела), с обавезним детерминатором.

Поправили су кров куће.

Чули смо нејасан глас спикера

Упознао је супругу Јована Јовановића.

Прочитала је роман Слободана Селенића

То је нога од стола.

Купи „Госпођицу“ од Иве Андрића.

Ово је сестра мога друга.

Била је кћи сеоског учитеља.

/Генитив у функцији објекта уз глагол *имати/немати*. Генитив с предлогом *без* за означавање одсуства поседа. – рецептивно.

Увек је имао пуно пара.

Пера је без посла.

Он је човек без пријатеља./

7. Исказивање намене (индиректни објекат)

Увежбавати ненаглашене облике личних заменица у акузативу и дативу. Обратити пажњу на ред речи.

Она ми је поклонила књигу. Ја сам јој се захвалила.

Прво нисам разумео задатак. Наставник ми га је после објаснио.

Позајмио сам му бицикл. Он ће ми га сутра вратити.

8. Исказивање временских односа

Инструментал без предлога (на питање *колико дуго*); акузатив с предлогом *на*;

Сатима те чекам.

Данима је учио историју.

Кошарку тренира већ годинама.

Доћи ће поново на пролеће.

На јесен ће се уписати на енглески.

Изашао је на минут.

Отпутовао је на месец дана.

/Генитив с предлогом *усред*. Акузатив с предлозима *за, пре, пред*; акузатив с обавезним детерминатором (*овај, тај, један, исти, наредни, први, други, цео, читав..* – избор). Локатив с предлозима *по, при, на и о*. Инструментал с предлозима *за и с(а)*. – рецептивно

Снег је пао усред лета.
 Састанак је одложен за следећи месец.
 За све то време, за све ове године, за тај један
 дан, за та три дана,
 Видели смо се за Нову годину
 Урадиће посао за два дана.
 Пре неки дан, пре неку годину, пре неку недељу
 Пред јутро, пред Божић, пред полазак, пред
 спавање, пред крај, пред (сам) почетак..
 Ту ноћ, једно јутро, исто вече, први дан, цео
 месец, читаво поподне, по трећи пут, по цео
 дан..
 По дану је спавао, а по ноћи скитао.
 По доласку с посла скувала је ручак.
 При изласку из зграде срео је господина
 Јовановића.
 На повратку с посла купила је све што треба за
 ручак.
 На почетку рада договорили смо се о свему.
 Видели смо се о Божићу.
 За доручком чита новине.
 За Јованом је стигао и Марко.
 С временом је постајао све бољи.
 Почела је да ради са четрнаест година.
 С првим мразом опао је и последњи лист./

9. Исказивање начина

Увежбавање модела из претходних разреда.
 Проширивање новом лексиком.

/Инструментал – слободни и с обавезним
 детерминатором; генитив с обавезним
 детерминатором, генитив с предлогом *из*;
 акузатив с предлогом *на*; локатив с предлозима *у*
 и *на*. Инструментал са значењем пропратне
 околности с предлогом *с(а)*. – рецептивно

Говори шапатам.
 Отишао је трком.
 Говори тихим гласом.
 Хода брзим кораком.
 Седела је прекритених руку.
 Слушала га је оборене главе.
 Виче из свег гласа.
 Ударио га је из све снаге.
 Оворили су врата на силу.
 Ухватили су га на препад.
 Припремили су поклон у тајности.
 Ноћ је провео у размишљању.
 Остави га да на миру заврши посао.
 С муком су га задржали.
 С тугом је напустила родно место.
 Са сузама у очима испричала је шта се догодило.
 Корачао је храбро, с уздигнутом главом./

10. Исказивање средства

Увежбавање модела из претходних разреда.
Проширивање новом лексиком.

/Генитив средства (*помоћу, уз помоћ, путем, преко, посредством* + генитив), датив средства (*захваљујући* + датив) – рецептивно

*Отклонио је квар помоћу парчета жице.
О томе се обавестила путем интернета.
Полазак воза је објављен преко разгласа.
Продали су стан посредством агенције за некретнине
Захваљујући новим лековима данас се могу лечити и нека тешка обољења./*

11. Исказивање друштва

Увежбавати генитив с предлогом *пored* и акузатив с предлогом *уз* за исказивање друштва.

*Пored Јована дошла је и Нада.
Уз Јована био је ту и Марко.*

12. Исказивање услова

Увежбавање модела из претходних разреда.
Проширивање новом лексиком.

/Исказивање услова изразом *под условом да* + презент, перфекат. Генитив с предлогом *без* и с предлошким изразом *у случају*. Акузатив с предлозима *уз* и *на* – рецептивно.

*Позајмићу ти свеску под условом да ми је вратиш до петка.
Под условом да су кренули на време, стићи ће до вечере.
Без позива она не би отишла на његов рођендан.
У случају квара, позови сервис за поправку машина.
Тешко је без новца.
Уз твоју помоћ завршићемо посао.
Уз такав труд свако ће успети.
Он би то и урадио на ваш захтев./*

13. Исказивање узрока

Увежбавање модела из претходних разреда.
Проширивање новом лексиком.

/Инструментал без предлога. Инструментал с предлозима *под, пред, над*. Акузатив с предлозима *за* и *на*. Генитив с именицом *узрок*. – рецептивно.

*Повредили су је непажњом.
 Био је обрадован њеним доласком.
 Био је измучен гладовањем.
 Прозори су подрхтавали под налетима ветра.
 Сви су остали згранути пред таквим
 понашањем.
 Јадиковао је над својом судбином.
 Казнили су возача за прекршај.
 Дошао је на твој позив.
 Она је узрок моје патње./*

14. Исказивање количине

Приближна квантификација предлозима и предлошким изразима (*близу, приближно, отприлике*), компаративни и суперлативни облици прилога (*најмање, највише, више од, мање од...*), *десетак, два-три, десетак-петнаест...* Исказивање дистрибутивности конструкцијом *по* + квантификатор + акузатив.

*На утакмици је било близу 10000 навијача.
 Претрчао је најмање 5 километара.
 Појео је више од пола килограма трешања.
 У корпи је остало десетак крушака.
 Дао је свакоме по једну јабуку.
 Добијала је сваке недеље по стотину динара.
 Чистила је једну по једну јабуку.
 У ред су стали двоје по двоје.*

15. Исказивање последице, ефекта

Увежбавање модела из претходних разреда.
 Проширивање новом лексиком.

/Генитив с предлогом *до* и акузатив с предлогом *на* уз обавезни детерминатор. – рецептивно

*Смејали смо се до суза.
 На његову радост дошла је и бака./*

16. Исказивање допусности

Увежбавање модела из претходних разреда.
 Проширивање новом лексиком.

/Генитив с предлозима (*и*) *поред, мимо, (и) без, против, преко, код* – рецептивно.

*И поред обећања, није дошао.
 Урадио је тако мимо нашег договора.
 Они су то учинили и без твоје дозволе.
 Смејали су се без разлога.
 Прихватио је понуђени посао против своје воље.
 Радила је све то преко воље.
 Код толико колача он би да једе чоколаду./*

17. Исказивање става**а) Исказивање потребе, жеље, намере, настојања, циља, способности и смелости**

Именице, прилози и придеви с модалном семантиком + глаголска / номинална допуна.

Осећао је потребу/имао је потребу/жељу/намеру да прича о томе.

Имао је храбрости/смелости/снаге да прича о томе.

Нисам имала намеру/није ми била намера да те увредим.

/Отишао је у град с намером да купи ципеле, а купио је патике.

Циљ му је да покаже шта је припремио.

Циљ његовог доласка је помирење.

Нужно му је да баш сада то ради.

Неопходно ми је да разговарам са вама.

Потребно јој је да се извуче из свега тога.

Потребна ми је твоја помоћ.

Вољан је признати да је погрешио.

Жељна сам да сазнам ко је то рекао.

Била је жељна разумевања.

Био бих рад да га видим.

Увек је орна за свађу.

Били су спремни на уступке.

Она је способна за тај посао.

У стању је да га наговори на све./

б) Деловање на саговорника и саопштавање о деловању

Именице, прилози и придеви са значењем подстицаја, дозволе, забране, нужности и могућности с глаголским и номиналним допунама. Именице (*наредба, савет, препорука, упутство, задатак, обавеза, дужност, подстицај, предлог, молба, захтев, налог, време, дозвола, допуштење, право, забрана - избор*), прилози (*нужно, неопходно, потребно, препоручљиво...*) и придеви (*потребан, неопходан; трпни придеви – присиљен, принуђен, приморан...*).

Она има задатак да спакује очев ранац.

Данашњи задатак је научити три строфе.

Добили су наредбу да се иселе.

Време је/рано је/касно је да кренемо.

Ја имам право то да тражим / на то.

Добио је дозволу да пређе границу/за прелазак границе.

Ступила је на снагу забрана пушења на јавним местима.

Препоручљиво је да престанеш са дијетом.

*Било је нужно израчунати...
 Било је потребно да се одвојим од тог друштва.
 За добру кондицију неопходна је стална вежба.
 Били смо присиљени да узмакнемо.
 Била је приморана да поједе све што јој је сервирано.*

*Принуђен је на промене.
 Било им је омогућено да се врате.
 Дозвољено је узимати само за ублажавање грчева.
 Пушење је забрањено.*

/Инфинитив и конструкција с морфемом се са значењем упутства. - рецептивно

*Лек попити са мало воде.
 Држати ван домаћаја деце.
 Не узимати на празан стомак.
 Ово се пије на празан стомак.
 Жуманца се пенасто умуте са прах шећером,
 долије се слатка павлака...
 Властитита имена се пишу великим словом.
 О томе се не прича.
 То се не чита тако./*

ц) Степен уверености, закључивање

Комуникативни глаголи у имперсоналним реченицама с морфемом *се* или у персоналним реченицама с предикатом у 3. лицу множине без исказаног субјекта, у функцији оградавања говорника од истинитости исказа.

*Говорило се да је одустао од такмичења.
 Прича се да су се посвађали.
 Кажу/тврде да су га видели пред школом.*

*/Модални глаголи (*морати, требати, моћи*) употребљени са значењем степена вероватноће. Везник *као да* за исказивање утиска. – рецептивно.*

*Сада је већ 10 сати. Мора да су стигли.
 Час би сео, час би устао, мора да је био нестрпљив.
 Требало би да су већ стигли.
 Може бити да сам погрешила.
 Као да си мало ослабила.
 И даље су стајали тамо. Као да су оклевали./*

д) Вредновање, допадање, недопадање, осећања, расположења

Увежбавати рекцијске карактеристике глагола психолошког стања и расположења: *радовати се, чудити се, ругати се, завидети, дивити се +*

<p>дaтив; <i>плашити се, ужасавати се, грозити се, стидети се</i> + генитив... Глаголи <i>вређати, бринути, мучити, нервирати...</i> с носиоцем осећања, става у акузативу.</p> <p><i>Радујем се што си дошла/што ћеш доћи/твом доласку.</i> <i>Стиди се оца/свог поступка.</i> <i>Брине ме њена болест/што је болесна.</i> <i>Нервира ме гласна музика/што ме нико не слуша.</i></p> <p>/Инструментал у функцији каузатора уз придеве <i>изненађен, задовољан, збуњен, задивљен...</i> – рецептивно.</p> <p><i>Био је задивљен/збуњен твојим успехом./</i></p>	
--	--

Творба речи

- творба итеративно-деминутивних глагола суфиксом *-ка/-кара/-уцка* (*говоркати, боцкати, куцкати, шуцкати, пискарати, трчкарати, дремуцкати, певуцкати, радуцкати*);
- творба перфективних глагола од имперфективних суфиксом *-ну* (*капнути, боцнути, куцнути, шуцнути, клизнути, викнути, севнути*);
- творба придева префиксима: *без-* (*безбрижан, безгрешан, безразложан, безвредан, бездушан, беспризоран*); *на-* (*наглув, накисео, накрив, натруо*); *о-* (*омален, онизак, оближњи, осредњи*); *по-* (*повелик, подебео, подугачак*); *пре-* (*претежак, предобар, преслаб, претужан, препаметан, преслан, прекисео*); *при-* (*приглуп, приглув, припрост*);
- глаголске именице са суфиксима: *-је/-ње* (*читање, певање, трчање, летење, викање, брање, орање, мешање, седење*); *-ба* (*борба, журба, женидба, пловидба, берба, косидба, сеоба, приредба, молба*); *-њава* (*ломњава, дерњава, кукњава*); *-ај* (*гутљај, залагај, догађај, обичај, издисај, удисај, опроштај, размештај, осећај*); *-ак* (*излазак, долазак, одлазак, почетак, добитак, састанак, задатак*); *-ња* (*градња, возња, грдња, љутња, пажња, претња, радња, шетња, пратња*);
- збирне именице са суфиксом *-ад* (*телад, јагњад, бурад, ћебад, дугмад, унучад*);
- етници (становници насељених места, подручја) (*Београђанин–Београђанка, Новосађанин–Новосађанка, Сенђанин–Сенђанка, Србијанац–Србијанка, Банађанин–Банађанка, Сремац–Сремица, Војвођанин–Војвођанка, Европљанин–Европљанка, Американац–Американка*);
- сложене именице: именица + глаголска основа (*водовод, кишибран, биљојед, дрворез, добротвор, путопис, бродолом, земљотрес, сунцокрет, водоскок*), именица + именица (*пољопривреда, земљорадник, дрворед, водокотлић*).

ЈЕЗИЧКЕ ВЕШТИНЕ

Усмено изражавање

<p>А</p> <p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – се даље увежбава у анализи обрађених текстова; – уочава и образлаже поступке у обликовању главних ликова и тумачи поруке дела; – се уводи у тумачење ликова – њиховог изгледа, осећања и поступака; – се увежбава у поткрепљивању својих судова појединостама из дела; 	<p>Б</p> <p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – тумачи ликове из прочитане лектире – њихова осећања, поступке, карактерне особине; – запажа, коментарише, процењује и упоређује ситуације, поступке, речи и дела, физичке и духовне особине, жеље и могућности и др.; – се даље упућује у тумачење песничких слика; – открива осећања у лирским песмама; – уочава мотивску структуру песме и начин
---	--

<ul style="list-style-type: none"> – препричава са променом гледишта; – препричава садржај прочитане књиге, позоришне представе, РТВ-емисије; – прича о догађајима и описује доживљаје по самостално састављеном плану; – описује појединости у природи; – описује спољашњи и унутрашњи простор по заједничком и самостално сачињеном плану; – портретише личности у свом окружењу по датом плану. 	<ul style="list-style-type: none"> развијања мотива у песничке слике; – се уводи унапред датим истраживачким задацима у самостално упознавање књижевних дела – запажа, закључује, истражује; – уочава структуру приче грађене ретроспекцијом; – прича и коментарише о прочитаној књизи, позоришној представи, РТВ-емисији са истицањем карактеристика лика; – дискутује о самостално прочитаном тексту; – прича користећи елементе композиционе форме (увод, ток радње, градација, место и обим кулминације у излагању, завршетак); – описује динамичне и статичне појаве у природи – даје богатији опис спољашњег и унутрашњег простора по заједничком и самостално сачињеном плану; – портретише особе из непосредне околине по самостално састављеном плану.
--	--

Читање

<p>А</p> <ul style="list-style-type: none"> – доживљајно чита различите врсте текстове (лирске, епске, драмске); – самостално чита текстове различитих жанрова користећи речнике и језичке приручнике. 	<p>Б</p> <ul style="list-style-type: none"> – изражајно чита књижевноуметичке текстове; – чита у себи с оловком у руци решавајући различите задатке.
---	---

Писмено изражавање

<p>А</p> <p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – препричава текст с променом гледишта; – пише детаљнији извештај о разним акцијама у свом окружењу; – се уводи у технику писања састава – пише саставе на основу задатог почетка, са измењеним завршетком, једноставније саставе на задату тему; – пише приватно писмо; 	<p>Б</p> <p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – пише о властитим и туђим доживљајима, осећањима и ставовима; – пише разне врсте бележака, тезе по којима ће излагати; – даље увежбава технике у изради писмених састава (избор грађе, њено компоновање, коришћење пасуса, обједињавање приповедања и описивања) – пише о догађајима и доживљајима користећи елементе композиционе форме; – пише белешке о прочитаној лектури; – портретише личности из свог окружења;
---	--

– напише четири писмена задатка у току школске године.	– попуњава разне врсте образаца, молби, захтева и сл.
--	---

Правопис

Употреба зареза у сложеној реченици.
 Писање речи страног порекла.
 Генитивни знак – препознавање.
 Црта и заграда.
 Навикавање ученика на служење Правописом – школским издањем.

КЊИЖЕВНОСТ

Школска лектира

А	Б
<p>Народна басна: <i>Није вјера тврда у јачега</i> <i>Орање Краљевића Марка</i>, народна песма <i>Липа и срце – легенда о Исусу Христу и четири дрвета</i> <i>Доситеј Обрадовић</i>, из књиге <i>Фрушка гора</i> <i>Нада Кораћ: Грчки митови за читање и преправљање</i> (избор) <i>Малгожата Фабиановска, Малгожата Нестерук: Лукави Словени</i> <i>Стеван Раичковић: Лето на висоравни</i> <i>Десанка Максимовић: Вожња</i> <i>Војислав Илић: Зимско јутро</i> <i>Велимир Милошевић: Свако своју звезду има</i> <i>Гроздана Олујић: Маслачак</i> <i>Добрица Ерић: На слово О или Уа!</i> <i>Воја Царић: Трешња</i> <i>Весна Видојевић-Гајовић: Мостови</i> <i>Стеван Раичковић: Корњаче</i> <i>Бранислав Нушић: Час географије</i> <i>Бранко Ћопић: Први дан у школи</i> <i>Стеван Раичковић: Селидба</i> <i>Воја Царић: Тајанствени свирач</i> <i>Милан Шипка: Приче о речима – Гол</i></p> <p>Избор текстова из књига, енциклопедија и часописа за младе у складу са предвиђеном тематиком.</p>	<p>Арапска народна прича: <i>Лав и човек</i> <i>Марко Краљевић и Муса Кесеџија</i>, епска народна песма (одломак) <i>Густав Шваб: Приче из класичне старине</i> (одломак) <i>Старе војвођанске куће</i>, из књиге <i>Фрушка гора</i> <i>Мирослав Антић: Плава звезда</i> <i>Ђура Јакшић: Вече</i> <i>Стеван Раичковић: Небо</i> <i>Гроздана Олујић: Седефна ружа</i> <i>Мирослав Демак: Виолина</i> <i>Сава Шумановић</i>, из књиге <i>Фрушка гора</i> <i>Исидора Секулић: Буре</i> (одломак) <i>Иво Андрић: Предел</i> <i>Исидора Секулић: Писма из Норвешке</i> <i>Милутин Миланковић: Даљ</i> (одломак) <i>Иво Андрић: Мостови</i> <i>Драгош Стевановић: Освета без освете</i> <i>Бранко Ћопић: Поход на мјесец</i> <i>Бранислав Нушић: Страни језици</i> <i>Добрица Ерић: Дечак с плавом котарицом</i> <i>Глиша Бабовић: Вода са извора</i> <i>Вида Огњеновић: Путовање у путопис</i> (одломак) <i>Стеван Сремац: Поп Ћира и поп Спира</i> (одломак из романа) <i>Данило Киш: Дечак и пас</i> (одломак из збирке приповедака <i>Рани јади</i>) <i>Милан Шипка: Приче о речима – спорт</i></p> <p>Избор текстова из књига, енциклопедија и часописа за младе у складу са предвиђеном тематиком.</p>

Домаћа лектира

Градимиr Стојковић: *Хајдук на Дунаву*

Стеван Раичковић: *Велико дворштите*

Епске народне песме по избору (нпр.: *Марко Краљевић и бег Костадин, Марко Краљевић и Муса Кесеџија, Иво Сенковић и ага од Рибника*)

Бранислав Нушић: *Аутобиографија*

Мирослав Антић: *Плави чуперак*

Књижевни појмови**А**

Није планирано усвајање књижевних појмова.

Б

Лирика: Идеја (порука) песме.

Врста строфе и рима. Композицијске јединице – песничка слика и њени елементи. Елементи песничког изражавања – хипербола, контраст и симбол.

Рефлексивна песма.

Епика: Епска народна песма и њене карактеристике.

Психолошка и социолошка карактеризација ликова.

Функција пејзажа.

Основне одлике аутобиографије и путописа.

ОСМИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 68 часова годишње)

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Ученик треба да:

А	Б
<ul style="list-style-type: none"> – развија своју комуникативну компетанцију усвајајући језичка средства, комуникативне функције и око 250 нових речи и израза; – даље усваја неопходну граматичку терминологију; – се даље упућује у тумачење књижевних текстова; – даље развија своје језичке вештине – говор, читање и писање у складу са захтевима програма; – самостално чита дуже текстове различитих жанрова упознајући културни контекст текстова; – користи језичке и правописне приручнике и речнике. 	<ul style="list-style-type: none"> – влада продуктивно свим језичким средствима и комуникативним функцијама прописаним основном варијантом програма; – усвоји око 400 нових речи и израза; – обнавља и проширује своја знања из граматике српског језика (врсте сложених реченица, падежна значења и функције, значења глаголских облика) – разуме основне појмове из књижевности и износи своје судоуе о прочитаним делима; – се оспособи за самосталну анализу лирских, епских и драмских дела; – чита са разумевањем дугачке и сложене текстове и износи своје мишљење о њима; – користи различите изворе информација (енциклопедије, интернет, речнике, приручнике и др.); – даље усавршава своје усмено изражавање – расправља, описује, портретише, прави критички приказ; – се даље увежбава у брзом, „летимичном“ и изражајном читању; – пише текстове о разним темама у различите сврхе, поштујући правописну норму.

ТЕМАТИКА

(Проширивање и продубљивање тема из претходних разреда, богаћење новом лексиком и новим језичким моделима)

- карактер, интелектуалне и емотивне особине, вероисповест, националност;
- могућности даљег школовања, врсте средњих школа, занимања, професионална оријентација, степен образовања;
- адолесценција, болести зависности, мода, дијета;
- основни појмови из хемије (атом, хемијски елементи) и физике (електрицитет), енергетика (извори енергије), природна богатства и лепоте наших крајева;
- физичка активност и здравље, професионално и рекреативно бављење спортом;
- дневна штампа; традиционалне и актуелне културно-уметничке манифестације (изложбе, концерти, смотре, фестивали); из живота познатих уметника; врсте музике;
- научно-популарне теме, научна достигнућа, информатичка технологија и дигиталне телекомуникације (мобилна телефонија, интернет), познати научници, глобализација, проблеми савременог света;
- туризам (туристичка места, туристичке агенције).

КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ

(Увежбавање и утврђивање комуникативних функција усвојених у претходним разредима)

- захваљивање (*Хвала на..., Лепо од тебе / вас, Веома сте љубазни, Захваљујем се на...*)

- честитање (*Примите наше честитке поводом...*)
- жеља (*Кад бих могао да..., Да могу да...*)
- савет (*Саветујем ти да..., Ја бих ти саветовао да... Треба/требало би да..., Морао би да..., Било би добро/боље да..., Зашто не би..., Да сам на твојем месту ја бих...*)
- степен уверености (*Он је несумњиво вредан човек. Сад је већ сасвим извесно да ћемо закаснити. Чињеница је да не разговарају већ месец дана.*)
- позивање на извор информације, става (*То је, по њеном мишљењу, глупост. Пише у Дневнику да..., Јавили су преко радија да...*)
- писање службеног, пословног писма (*Поштовани господине/госпођо..., С поштовањем..., Срдачно... Срдачан поздрав од...*)
- вредновање с образложењем (*Лепо је кад... Тужно је што...*)
- слагање/неслагање с мишљењем саговорника (*Тако је. Тачно. Истина. Слажем се. Не, није. Није тачно. Не слажем се.*), учтиво изражавање другачијег мишљења (*Ценим Ваше мишљење, али... То сте лепо рекли, али...*),
- давање и тражење информација – језички модели предвиђени за 8. разред.

ЈЕЗИК

А	Б
<p>Језичка средства</p> <p>1. Именовање (идентификација) предмета и бића</p> <p>Увежбавање модела из претходних разреда. Проширивање новом лексиком.</p> <p>/Конструкција са семикопулативним глаголом (<i>прогласити, изабрати, поставити, именувати, сматрати, држати, представљати се</i>) и допуном у акузативу с предлогом <i>за</i>, или у номинативу уз везник <i>као</i> (<i>представљати се, радити, запослити се</i>); перифрастична структура с глаголом <i>отићи</i> и акузативом с предлогом <i>у</i>. – рецептивно</p> <p><i>Прогласио се за цара. Изабрали су га за председника. Представља се као писац. Ради као лекар опште праксе у амбуланти. Запустила се као спремачица у вртићу. Брат му је отишао је у лекаре, а сестра у професоре./</i></p> <p>2. Исказивање радње, стања и збивања</p> <p>Историјски (приповедачки) презент.</p> <p><i>Кренем ја јуче у школу, изађем из куће, кад оно почиње киша.</i></p> <p>/Футур за означавање радње која следи за неким прошлим тренутком, временско значење потенцијала. Облици и употреба аориста и плусквамперфекта. Генитив уз глаголе <i>имати, бити</i> са егзистенцијалним значењем. Генитив уз</p>	<p>Граматика</p> <p>Обнављање и систематизација садржаја који се у овом разреду проширују и продубљују.</p> <p><i>Исказивање реченичних чланова реченицама.</i></p> <p><i>Сложена реченица:</i> независне и зависне реченице у сложеној реченици.</p> <p>Независно-сложене и зависно-сложене реченице. Напоредни односи међу независним реченицама: саставни, раставни, супротни, искључни и закључни.</p> <p>Непотпуне реченице.</p> <p>Зависне реченице: Изричне реченице</p> <p>Зависно-упитне реченице;</p> <p>Односне реченице.</p> <p>Вежбе у исказивању објекта, атрибута и субјекта речју, синтагмом и одговарајућом зависном реченицом.</p> <p>Прилошке реченице: месне, временске, узрочне, условне, допусне, намерне, начинске (поредбене), последичне.</p> <p>Указивање на функцију зависних реченица.</p> <p>Пасивне реченице.</p>

<p>сативне глаголе. – рецептивно</p> <p><i>Пре него што ћемо кренути, проверили смо да ли смо свуда угасили светло. Сваког дана би одлазила болесној пријатељици и односила нешто за јело. Изгоре ми ручак! Тога дана на часу учитељица подиже главу, погледа ме и рече да је све тачно. Одох ја у град. Кад смо ми стигли, они су већ били отишли. Била сам се разболела, па нисам могла ићи на екскурзију. Има лавова у Африци. Биће снега ове зиме. Нема је на послу. Лампе нигде није било. Понестало је новца. Накупило се људи. Нагомилало се невоља./</i></p> <p>3. Исказивање објекта</p> <p>Увежбавање модела из претходних разреда. Проширивање новом лексиком.</p> <p>/Генитив у функцији објекта или семантичке допуне: словенски генитив, генитив уз глаголе са обележјем аблативности (<i>чувати се, оставити се, клонити се, одрећи се, спасти се, бранити се</i> - избор), са обележјем конекције (<i>дотаћи се, дочепати се, прихватити се</i> - избор). Инструментал уз глаголе: <i>дириговати, доминирати, господарити, користити се, манипулисати, бавити се, располагати, руковати, руководити, служити се, управљати, трговати, овладати...</i> – избор. Локатив с предлозима <i>на</i> и <i>у</i>. – рецептивно</p> <p><i>Није видео ни сунца ни месеца. Није жалила труда. Чувај се пса. Клони се лошег друштва. Успешно се бранио од напада. Прихватио се посла. Уређајем треба пажљиво руковати. Бавио се сумњивим пословима. Вешто је управљао државом. Штеди на материјалу. Губи на тежини. Експериментише на мишевима. Помаже им у изради задатака. Претерује у јелу. Греши у рачуну./</i></p>	<p>Поредак реченица и интрепункција у зависно-сложеној реченици.</p> <p><i>Обнављање и систематизација знања о падежним значењима и функцијама.</i></p> <p>Падежна синонимија.</p> <p><i>Обнављање и систематизација знања о глаголима.</i></p> <p>Основна значења глаголских облика.</p> <p>Синонимија глаголских облика.</p> <p><i>Обнављање и систематизација знања о грађењу речи (деривација и слагање).</i></p>
--	---

Оставио је чашу на крај стола.
 Широм света зна се за њега.
 Отишли су на излет изван града.
 Паркирао је ауто недалеко од куће.
 Прошла је крај мене.
 Шетала је дуж обале.
 Кренула је пут своје куће.
 Окренуо је главу према публици.
 Нагнуо се према њој.
 Окренуо се прозору.
 Вода се разлила по столу.
 Црта по зиду.
 Трчи по трави.
 Разбацао је играчке по соби.
 Разноси новине по кућама.

/Акузатив с предлозима *о*, *за*, *уз* и *међу*. Локатив с предлозима *о* и *при*. Зависна реченица – рецептивно.

Окачио је капут *о* чивилук.
 Путује *за* Београд.
 Склонила је преостале слике *за* орман.
 Ставила је столицу *уз* прозор.
 Долази *међу* познате људе.
 Сумрак се слеже *међу* високе зграде.
 Сели су *за* сто.
 Носи торбу *о* рамену.
 Канап виси *о* клину.
 Остало је још трешања *при* врху дрвета.
 Регистрован је слаб мраз *при* земљи.
 Иде куда *га* ноге носе.
 Где је била наша кућа, сада граде зграду./

6. Исказивање припадања и поседовања

Генитив уз именице *власник*, *власништво*, *својина*.

Власник овог аута је учитељ.
Ауто је власништво Јована Јовановића.
Та кућа је била својина мојих родитеља.

/Генитив с предлогом *у* – рецептивно
У Милице дуге трепавице./

7. Исказивање намене (индиректни објекат)

Увежбавање модела из претходних разреда.
 Проширивање новом лексиком.

/Датив индиректног објекта с предлогом *према* уз глаголе сложене реакције: *осећати*, *показивати*, *испољити*, *изразити* + *љубав*, *поверење*, *мржњу*, *сажаљење*, *усхићење*... – рецептивно

Показивао је поштовање према родитељима.

Осећала је љубав према њему./

8. Исказивање временских односа

Увежбавање модела из претходних разреда.
Проширивање новом лексиком.

/Временска реченица: *кад год* (понављање радње); *пошто, након што, тек што, само што, како* (радња зависне реченице претходи радњи главне); *(све) док + негација, докле, откако/откад* (на питање *колико дуго*).
Глаголски прилози као кондензатори временске реченице. – рецептивно

Кад год седнем да радим, неко ме омета.

Кад год смо ишли у шетњу, она се жалила да јој је досадно.

Пошто се утакмица завршила, састали смо се да прославимо победу.

Након што су нам саопштили резултате, отишли смо у школско двориште.

Тек што/само што смо стигли, поделили су нам задатке.

Како је дошао кући, тако се изуо и легао.

Чекаћу те овде док се не вратиш.

Остаћемо овде докле хоћемо.

Откако/откад су се упознали, стално су заједно.

Враћајући се из школе срела сам другарицу.

Једва дише пењући се уз степенице.

Изазећи из шефове канцеларије спазио ју је.

Враћајући се с посла, тихо је певушио.

Осмехнула се угледавши га.

Дошавши кући, свукла се и легла./

9. Исказивање начина

Зависна начинска (поредбена) реченица и за једнакост и за неједнакост.

Урадићемо задатак (онако) како су нам показали.

Урадила је како је обећала.

Забављају се као што смо се и ми забављали. - фактивност

Говори као да није ручао. – хипотетичност

Сам је нацртао боље него да су му помагали.

/Глаголски прилози са значењем начина.

Еквативни генитив – генитив за означавање поређења по сличности. Генитив с предлогом *без*, акузатив с предлозима *уз* и *кроз*, локатив с предлогом *у* – са значењем пропратне околности.
– рецептивно

Приближава нам се пузећи.

Провео је три месеца радећи на том пројекту.

Имала је осмех Мона Лизе, глас славуја, ход балерине.

Отишао је без поздрава.

Седели су уз кафу и разговарали.

Говори кроз смех.

Стигао је у пратњи двојице колега./

10. Исказивање средства

Увежбавање модела из претходних разреда.

Проширивање новом лексиком.

/Исказивање средства зависном реченицом и глаголским прилозима – рецептивно

Доказала је своју теорију тиме што је обавила експеримент.

Освојио је два нова бода тиме што је урадио и тај задатак.

Изражава се дајући часове.

Уступивши им део своје куће, помогао им је да преживе тај тежак период./

11. Исказивање друштва, узајамне и заједничке радње

За исказивање узајамне радње увежбавати генитив с предлогом *између* и инструментал с предлогом *међу*.

Често су се свађали између себе/међу собом.

Међу њима/између њих је увек владао пријатељски однос.

12. Исказивање услова

Увежбавање модела из претходних разреда.

Проширивање новом лексиком.

*/Инструментал без предлога и с предлозима *с(а)* и *под*. Глаголски прилози у функцији кондензатора условне реченице. - рецептивно*

Већом продајом постигла би се виша цена.

С твојом помоћи, он ће то завршити.

Под притиском, могао би и проговорити.

Радећи марљиво, завршићете посао на време./

13. Исказивање узрока

Увежбавање модела из претходних разреда.

Проширивање новом лексиком.

*/Узрочне реченице с везницима *будући*, *како*, *чим*. Генитив с предлогом *услед*. Локатив с предлозима *у*, *на*, *по*. Глаголски прилози као кондензатори узрочне клаузе. Глаголи*

проузроковати, изазвати. – рецептивно

*Будући да сте стигли на време, можемо почети.
Како је већ касно, требало би кренути кући.
Мора да си болестан чим си тако блед.
Воћке су измрзле услед ниских температура.
Није се померала у страху да ће нешто разбити.
Честитао му је на успеху.
Пријавила се на конкурс по наговору пријатеља.
Вредно радећи, стекао је много.
Закаснивши на почетак, није могла да уђе.
Кише су проузроковале поплаве.
Вирус је изазвао жутицу./*

14. Исказивање количине

Збирни бројеви и бројне именице. За исказивање количине уводити и друге мерне јединице (за брзину, температуру).

*Нас три/троје/тројица смо први стигли у школу.
Њих две/двоје/двојица су поделили ужину.
Рерну загрејати на 200 степени.
Вози 100 километара на сат.
Ставити 25 грама квасца на један килограм брашна.
Брзина ветра биће 100 километара у секунди.
Точак се окретао 100 обртаја у минути.
Највиша дневна температура износиће 30° С .*

15. Исказивање последице, ефекта

Увежбавање модела из претходних разреда.
Проширивање новом лексиком.

/Глаголски прилог у функцији кондензатора последичне реченице. Именице последица, резултат. – рецептивно

*Заспала је, пропустивши тако филм који је чекала.
Слаби резултати су последица нерада./*

16. Исказивање допусности

Увежбавање модела из претходних разреда.
Проширивање новом лексиком.

*/Зависне реченице уведене сложеним везничким елементима *упркос томе што*, *без обзира на то што*. Датив с предлогом *упркос*, акузатив с предлогом *(ни) уз* и с предлошким изразом *без обзира на*. Глаголски прилог као кондензатор концесивне клаузе. – рецџептивно*

Упркос томе што су потписали споразум, он их је тужило.

Без обрзира на то што смо уморни, наставићемо с радом.

Упркос претњи, он се није уплашио.

Уз сав труд није успео да постигне оно што је желео.

Без обзира на умор, није одустајала.

Не знајући ни о чему се разговара, укључио се у причу./

17. Исказивање става

а) Исказивање потребе, жеље, намере, настојања, циља, способности и смелости

Осамостаљене условне реченице у функцији исказивања жеље.

Кад бих само могла да будем тамо с њима.

Кад бих ово могла да заборавим.

Да бар могу то да заборавим.

Бар да сам је назвала телефоном.

/Инфинитив / да + презент уз глагол бити.

Генитив с предлогом *до* уз копулу и дативом као носиоцем воље, жеље. Исказивање позитивног односа према нечему акузативом с предлогом *за*.

Зависна намерна реченица с негираним потенцијалом + *ли*. За исказивање намере, циља, сврхе увежбавати генитив + *ради*, *у циљу*, *у сврху*, *с циљем*; акузатив с предлозима *за*, *на*, *по*, *у*; инструментал без предлога; локатив с предлозима *у* и *на*. – рецептивно.

Да ми га је опет видети.

Да ми је да отпутујем негде на месец дана.

Њему је баш сад до шале.

Није ми било до игре.

Он је увек за песму.

Ја сам за шетњу.

Тренирали су цело лето не би ли прошли квалификације.

Дошли смо ради договора.

Дођи данас ти код мене, промене ради.

Водили су дуге преговоре у циљу побољшања дипломатских односа.

Зајам се даје у сврху изградње привредних објеката.

Упорно су преговарали с циљем постизања обострано прихватљивог решења.

Живео је за ту идеју.

Отишао је на ручак.

Послала је ученика по родитеље.

Отишао је по хлеб.

Сви су им прискочили у помоћ.

Приредио је вечеру у част председника.

Поклонио се у знак поштовања.

Отпутовао је у Београд послом.

*Ујединили су се у борби за слободу.
Раде на обнављању међународних контаката./*

б) Деловање на саговорника и саопштавање о деловању

Увежбавање модела из претходних разреда.
Проширивање новом лексиком.

/Присвојна заменица с копулом (*твоје је = ти треба да...*). Локатив с предлогом *на* уз глагол бити (*на теби је = ти треба да...*). Акузатив с предлогом *за* уз глагол бити (*за похвалу је = треба похвалити*). Инфинитив уз помоћни глагол бити – рецептивно

*Ја сам све припремила, њено је само да доврши.
Она је све урадила, твоје је само да препишеш.
Није твоје да о томе бринеш.
На вама је да завршите.
Одлука је на теби.
На науци је да расправи ове ствари.
Подвиг му је за похвалу.
Овај задатак је за петицу.
Сад знамо шта нам је чинити.
Био доћи на време, па сад не би чекао./*

ц) Степен уверености, закључивање

Исказивање степена уверености новим прилозима (*несумњиво, извесно, свакако, канда, ваљда, могуће, тешко* – избор). Именице са значењем различитог степена уверености (*мишљење, уверење, сумња, претпоставка, утисак, осећај, могућност, вероватноћа, извесност, сигурност* – избор).

*Он је, несумњиво, добар човек.
Још нису кренули. Тешко да ће стићи на време.
Наоблачило се. Сасвим је могуће да ће пасти киша.
Ја Вас канда знам са Штранда.
Имао је осећај да је негде далеко.
Имам утисак да си нестрпљив.
Мишљења сам да не треба претеривати.
Дошао је до уверења да је другачији од осталих.
Према мом мишљењу, ово није тежак задатак.
Постоји могућност/вероватноћа да су се сви подаци изгубили.*

/Ограђивање говорника од истинитости исказа: конструкцијама са заменички прилозима *како* и *колико* + глаголи интелектуалних психичких процеса; условним реченицама. Конструкције којима говорник указује на извор информације. Облик трећег лица футура глагола *бити* + *да* + презент/перфекат – рецептивно

Ставио је на сто, колико сам могао видети,
 приличну суму новца.
 Са одраслима је, како сам запазио, био мање
 срдчан.
 Она је, како сам чула, сада већ у пензији.
 Колико знам, иде у медицинску школу.
 Колико се сећам, било је то у мају прошле године.
 Био је, како причају, начитан човек.
 Ако је веровати својим очима/ако ме очи не
 варају, то је Ана.
 Чуо сам то од Пере.
 Пера ми тврди да...
 Према казивању/на основу казивања професора
 Јовановића...
 Према писању листа...
 Према извештају комисије...
 По речима високог функционера...
 Како сазнајемо од нашег дописника...
 Из добро обавештених извора сазнајемо...
 Биће да је ово презиме настало од надимка.
 Зашто се не јавља? – Биће да је већ отишао/

д) Вредновање, допадање, недопадање

Прилози (добро, лепо, чудно, страшно,
 непријатно, увредљиво, тужно, тешко, лако,
 важно, занимљиво... – избор) и именице
 (задовољство, срамота, штета, невоља,
 несрећа... – избор) са значењем вредносне оцене
 у функцији дела предиката +
 инфинитив/реченична допуна. Обратити пажњу
 на могућности употребе везника *да, што* и *кад*.

Тешко је поверовати да не зна.
Лако је то рећи.
Бесмислено је причати о томе.
Сувишно би било понављати.
Боље би било да сада одеш кући.
Било би боље да си ћутао.
Добро је што имам пасош.
Чудно је што се није јавио.
Непријатно је што није одговорила.
Није лоше када ти нико не смета.
Лепо је кад се цени труд.
Тужно је кад си сам.
Задовољство је с њим радити.
Срамота је лагати.
Штета је што је забава кратко трајала.
Срамота је што јој нису честитали.
Невоља је што што је рано остарила.
*Велика је несрећа кад човек нема од чега да
 живи.*

Одредбе „додатног коментара“.

Она наивно верује у све те његове приче.

<p><i>Он је непотребно помињао све те догађаје. Он је, зачудо, дошао. Дивно, положила је и тај истит. Срећом, и не сећа се кад се то последњи пут догодило.</i></p>	
---	--

Творба речи

- творба придева суфиксима: -ив/-љив (*сањив, бољив, црљив, лепљив, јестив, читљив*); -ав (*бодљикав, длакав, жилав, ћелав, клизав, пенушав, блистав, чунав*); -ат (*зубат, брадат, бркат, рогат, носат, глават*); -нат (*лиснат, пернат, меснат, травнат*); -аст/-каст (*пругаст, маслинаст, свиласт, бадемаст, дрвенаст, округласт, таласаст, зеленкаст, жућкаст*); -ит/-овит (*каменит, кишовит, ветровит, песковит*); -икаст/-ичаст/-уљаст/-ушкаст (*водњикаст, беличаст, плавичаст, дугуљаст, лепушкаст*);
- творба именица са значењем занимања, припадника учења, праваца, идеологија: -лог (*биолог, археолог, стоматолог, технолог, педагог, психолог, еколог*); -ар (*математичар, физичар, хемичар, романтичар*); -ист(а) (*таксист, журналист, реалист, импресионист, атеист*);
- именице са значењем имаоца особине са суфиксом -ац (*белац, црнац, плашљивац, крадљивац, превртљивац*);
- апстрактне именице са суфиксима: -ло (*руменило, бледило, лудило, беснило*); -ство (*пријатељство, кумство, братство, грубијанство, сиромаштво, богатство новинарство, грађевинарство, вајарство, сликарство, ратарство, сточарство, воћарство, здравство, школство, хришћанство*); -изам (*романтизам, импресионизам, социјализам, варваризам, атеизам, будизам, јудаизам*);
- сложени придеви: именица + именица (*човеколик, риболик, срцолик*); именица + придев (*крвожедан, водораван, перолак, ватросталан, водоотпоран*); именица + глаголска основа + суфикс (*нафтоносан, градоносан, спасоносан, судбоносан, вратоломан, крволочан, ратоборан, ватрогасни, мирољубив, властољубив, користољубив*).

ЈЕЗИЧКЕ ВЕШТИНЕ

Усмено изражавање

А	Б
<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – се даље упућује у анализу обрађених текстова – уочава и образлаже поступке у обликовању главних ликова и тумачи поруке дела; – тумачи ликове – њихов изглед, осећања и процењује њихове поступке; – се уводи у тумачење лирских песама; <p>- самостално портретише личности из свог окружења (физички изглед, карактерне, интелектуалне и емотивне особине)</p>	<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – се упућује у самостално упознавање књижевних дела; – уочава узрочно-последичне везе поетских мотива и њихове функције (логичко и естетско условљавање сваке појединости); – уочава одлике фабуне (миран и динамичан ток радње) и композиције (увод, заплет, кулминација, расплет); – се даље увежбава у анализи ликова – њихових карактерних особина, поступака, говора; – се увежбава у детаљнијој анализи тематике (тематска грађа, главна тема, остале теме); – се уводи у детаљнију анализу идеја и описа (психолошка стања, драматичне ситуације, атмосфера, пејзаж); – се даље упућује у анализу лирских дела (мотив, развој мотива у песничке слике); – уочава међусобну условљеност песничког осећања са поетским сликама и језиком;

<ul style="list-style-type: none"> – се усмено изражава на слободне и задате теме (породица, школа, гледани филм, прочитана књига...); – дискутује о различитим темама; – уочава разлике међу текстовима писаним различитим стиловима. 	<ul style="list-style-type: none"> – се уводи у анализу драмских дела (дијалог, монолог, драмска радња, ликови) – повезује књижевност са другим уметностима – филм, позориште, музика; – уочава разлике међу текстовима који су писани различитим стиловима и анализира текстове писане различитим стиловима; – описује сложене предмете (апарате и машине); – описује сложене радне поступке (експеримент изведен на часу, поправку или пуштање у рад неког уређаја и сл.); – портретише лик из сценског или филмског дела; – износи своје мишљење и судовете о прочитаним књижевним делима; – расправља користећи се претходно припремљеним тезама или подацима прикупљеним из различитих извора – енциклопедија, лексикона и сл.; – критички приказује прочитану књигу, одгледани филм, позоришну представу, радио или телевизијску емисију; – прецизно изражава своје мисли, идеје и ставове поштујући и уважавајући мишљење других.
---	--

Читање

<p>А</p> <p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – увежбава читање у себи с оловком у руци тражећи информације и решавајући постављене задатке; – чита дуже и сложеније текстове користећи се језичким приручницима и речницима. 	<p>Б</p> <p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – даље увежбава изражајно читање; – усавршава технике брзог читања у себи са унапред постављеним захтевима; – чита с разумевањем дуже и сложеније текстове различитих жанрова и износи своје мишљење о њима; – „летимично“ чита брзо тражећи информације и значења у тексту.
--	---

Писмено изражавање

<p>А</p> <p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – пише саставе на задату тему; – пише о личним и заједничким доживљајима; – прави белешке и подсетнике; – попуњава разне врсте формулара, признанице; 	<p>Б</p> <p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – описује сложени предмет и сложени радни поступак (као у усменом изражавању); – портретише лик из прочитане лектире, гледаног филма, позоришне представе; – пише приказе прочитане књиге или гледаног филма; – се писмено изражава на слободне и задате теме из свакодневног живота поштујући правописну норму; – пише службено писмо, молбе, захтеве;
--	---

– напише два писмена задатка у току школске године.	– пише извештај са елементима репортаже – попуњава разне врсте образаца; – пише приказе прочитаних лектира.
---	---

Правопис

Систематизација садржаја усвојених у претходним разредима – велико слово, интерпункција, састављено и растављено писање речи, скраћенице, правописни знаци.

Писање полусложеница.

Навикавање ученика на sluжење Правописом – школским издањем.

КЊИЖЕВНОСТ

Школска лектира

А	Б
<p>Народна приповетка: <i>У цара Тројана козје уши</i> Народна лирска песма: <i>Осу се небо звездама</i> Јован Скерлић: <i>Вук Стефановић Караџић</i> <i>Народне пословице и загонетке</i> (избор) <i>Милица Стојадиновић Српкиња</i>, из књиге <i>Фрушка гора</i> Веселин Чајкановић: <i>Студије из српске религије</i> <i>и фолклора (Сунце, Месећ, ружа, босиљак...)</i> Десанка Максимовић: <i>Пауково дело</i> Владимир Андрић: <i>Звезде</i> Јован Дучић: <i>Подне</i> Иво Андрић: <i>Књига</i> <i>Занимљивости из живота Арсена Диклића</i>, из <i>Политике за децу</i> Михајло Пупин: <i>Од пашњака до научењака</i> (одломак) Бранко Ђопић: <i>Прво писмо</i> Бранислав Нушић: <i>Кирија</i> Милан Шипка: <i>Зашто се каже – извући дебљи крај</i> Милутин Тасић: <i>Стеван Мокрањац</i>, из књиге <i>Српски великани уметности</i> <i>Шта је експлозија?, Мало свезнање</i> <i>Неразумљиви језици – библијска легенда о</i> <i>постанку различитих језика</i> Иван Клајн: <i>Безлична Пепељуга</i></p>	<p>Народна приповетка: <i>Усуд</i> Вук Стефановић Караџић: <i>Српски рјечник</i> (одломак) Народна лирска песма: <i>Вила зида град</i> Бранислав Нушић: <i>Српски језик</i> Милица Јанковић: <i>Звезде</i> Вељко Петровић: <i>Јабука на друму</i> Бранко Ђопић: <i>Горки мед</i> Васко Попа: <i>Тајна песме</i> Васко Попа: <i>Каленић</i> Иво Андрић: <i>Први кораџи на путу у свет књиге и</i> <i>књижевности</i> Борислав Михајловић Михиз: <i>Мајка</i> Милутин Миланковић: <i>Успомене, доживљаји,</i> <i>сећања</i> (одломак) Милован Витезовић: <i>Шешир професора Косте</i> <i>Вујића</i> (одломак) Никола Тесла: <i>Моји изуми</i> (одломак) Исидора Секулић: <i>Сликар Милан Коњовић</i> Коста Трифковић: <i>Избирачица</i> (одломак) Бранислав Нушић: <i>Сумњиво лице</i> (одломак из драме) <i>Човек и спорт, Спорт – енциклопедија за младе</i> <i>Larousse</i> <i>Наркотичне и лековите биљке, Мало свезнање</i> Борислав Пекић: <i>Вирус</i> (пролог из романа <i>Беснило</i>) Милан Шипка: <i>Абракадабра</i>, из књиге <i>Приче о</i> <i>речима</i> Милан Шипка: <i>Зашто се каже – млатити</i> <i>празну сламу</i> Иван Клајн: <i>Јабука која размишља</i> Избор текстова из књига, енциклопедија и часописа за младе у складу са предвиђеном тематиком.</p>

Избор текстова из књига, енциклопедија и часописа за младе у складу са предвиђеном тематиком.	
---	--

Домаћа лектира:

Лирске народне песме – избор
 Иво Андрић: *Деца*
 Бранислав Нушић: *Сумњиво лице*
 Бранко Топић: *Магареће године*

Књижевни појмови**А**

Није планирано усвајање књижевних појмова.

Б

Лирика и епика: Љубавна лирска песма.
 Стилске фигуре – фигуре звучања, метафора, алегорија, градација, иронија.

Народна или усмена књижевност – класификација, народна поезија: лирске нар. песме, епске народне песме.
 Народно прозно стваралаштво.

Књижевни родови – лирика, епика, драма;
 Епика: роман, приповетка, новела.
 Прелазни облици: путопис, дневник, биографија.

Форме приповедања: опис, приповедање (хронолошко и ретроспективно, дијалог, монолог и унутрашњи монолог), расправљање.
 Књижевнотеоријски појмови и интерпретација књижевног дела: Анализа књижевног дела – тема, мотив, фабула, лик, идеја, карактер; Композиција лирског, епског и драмског дела

Драма: Трагедија, комедија, драма у ужем смислу.
 Етапе у развоју драмске радње: експозиција, заплет, кулминација, перипетија, расплет.
 Комедија забуне и комедија карактера.

Стилистика: Појам и врсте стила;
 Функционални стилови – књижевноуметнички, научни, новинарски, разговорни.

Начин остваривања програма

Специфичност наставе српског као нематерњег језика јесте да се остварује у веома различитим условима. С једне стране, у питању су различити матерњи језици ученика (словенски/несловенски; типолошки исти/различити). С друге стране, у питању су различите средине према језичком саставу становништва (претежно хомогене/мешовите средине). Чињеница је да су ова одељења често веома неуједначена с обзиром на предзнање с којим ученици полазе у школу. Није, дакле, реално очекивати да сви ученици овладавају вештином комуникације на српском језику истим темпом и у истом обиму. Стога је наставу Српског као нематерњег језика немогуће конципирати и реализовати униформно, без узимања у обзир степена и врсте разлике између српског језика и матерњег језика ученика, језичког миљеа и карактеристика непосредне околине у којој ученик живи као и индивидуалних разлика у способностима разумевања и употребе српског језика стеченим у предшколском периоду. Програм који не би уважавао ове околности нужно би доводио до тога да, с једне стране, поставља неостварљиве и нефункционалне захтеве пред једне ученике, док би, с друге стране, спутавао напредак ученика који могу више. Досадашња искуства у настави српског као нематерњег језика показала су да се она у неким срединама мора реализовати на начин близак настави страног језика, док се у другима она може приближавати настави српског као матерњег језика.

Да би се у што већој мери свим ученицима обезбедило напредовање у усвајању српског језика у складу с могућностима, у обиму и темпом који им је доступан, израђене су две **варијанте** програма. **А варијанта** програма представља избор садржаја који обезбеђују степен компетенције **неопходан** за укључивање ученика у свакодневну комуникацију у складу са темом, саговорником и целокупном комуникативном ситуацијом. Поред садржаја којима ученици треба продуктивно да овладају, у њему су издвојени и они који могу остати на рецептивном нивоу (означени у програму косим заградама). **Б варијанта** представља **проширени део**, предвиђен да се остварује првенствено у оним срединама у којима ученици српски језик могу усвајати бржим темпом и у већем обиму. Опредељење за реализацију наставе према Б варијанти подразумева да ученици владају садржајима датим у А варијанти. **Б варијанта обухвата све садржаје дате у А варијанти**, што значи да је предуслов за укључивање проширених садржаја савладаност садржаја датих у А варијанти. Важно је истаћи да се у конкретној реализацији ова настава може кретати на **релацији између ове две варијанте**. Уколико се, наиме, процени да се може остваривати **више** него што је предвиђено у А варијанти, **али не и све** што даје Б варијанта, могуће је из ове друге варијанте **правити избор** додатних садржаја. Предуслов за одабир оптималних садржаја јесте добро познавање могућности конкретних ученика. У том поступку изузетно је важно имати увид у предзнање ученика и на основу тога креирати ову наставу. Препорука је да се уведе и увежбавају они садржи који су доступни конкретним ученицима. Није сврсисходно постављати недостижне захтеве, нити се задржавати на садржајима који не доприносе напретку у усвајању српског језика.

Две варијанте програма графички се паралелно приказују. Такав начин приказивања омогућава непосредан увид у предвиђене садржаје и олакшава могућност прављења избора. Оне представљају јединствену целину у којој се може и хоризонтално (крећући се од А ка Б) и вертикално (крећући се по разредима) пратити континуум како у развијању језичких и комуникативних способности ученика, тако и у усвајању осталих садржаја формулисаних циљевима и задацима ове наставе. Ради прегледности, поједини садржаји дати у А поновљени су и у Б, и обрнуто.

С методичке стране гледано, уопштено се може рећи да А варијанта програма у већој мери приступа настави српског језика са становишта усвајања страног језика. Б варијанта се циљевима и према садржају, тиме и методским поступцима, приближава настави српског као матерњег језика.

Програм је **јединствен за све ученике независно од њиховог матерњег језика**. То не значи да при његовом остваривању наставник не треба да води рачуна о односу српског језика и језика ученика. Пожељно је да наставник познаје структуру матерњег језика ученика како би тежиште рада усмерио на оне елементе који представљају потешкоће у усвајању српског језика.

Програм садржи: циљеве и задатке, оперативне задатке, фонд часова, тематику, комуникативне функције, језик, творбу речи, језичке вештине, правопис, књижевност и књижевне појмове. Наведене области међусобно су повезане, чине јединство и усмерене су ка остваривању постављених циљева.

Циљеви и задаци

Формулисани циљеви и задаци програма за српски као нематерњи језик усклађени су са сугестијама које се могу наћи у Заједничком европском оквиру за живе језике Савета Европе, уз уважавање специфичне улоге српског језика као језика средине у којој ученици живе. Након завршеног осмог разреда основне школе у срединама у којима се остварује А варијанта програма очекује се ниво компетенције најближи ономе који је одређен за Б1 (тзв. праг ниво). Проширена варијанта програма задовољава Б2 ниво компетенције (тзв. напредни ниво), а садржи и додатне циљеве и задатке специфичне за српски као матерњи језик.

Фонд часова

У 1. и 2. разреду предвиђена су по два часа недељно. Недељни фонд часова целисходно је распоредити у четири дана чиме се ученицима омогућује чешћи контакт са српским језиком. Од 3. до 7. разреда недељни фонд часова износи три часа, док су у 8. разреду предвиђена по два часа недељно.

Тематика и лексика

Инвентар тема, груписање у одређене тематске области, као и њихово распоређивање по разредима условени су комуникативним потребама ученика узраста од 1. до 8. разреда. На тај начин обухваћене су следеће тематске области: лична идентификација, породица, пријатељи, међуљудски односи, свакодневне активности; школа и образовање; становање; тело и брига о њему, исхрана, одевање; природа и друштво; државни и верски празници, обичаји, прославе, свечаности, забава; спорт, дечије игре, друштвене игре; култура, уметност, медији; привреда, наука; саобраћај и путовања; јавни објекти, службе и установе.

Већина тематских области појављује се у више разреда с тим што се у сваком наредном разреду претходно обрађиване теме обогаћују и допуњавају новом лексиком и новим садржајима у складу с узрастом, искуствима, интересовањима ученика, као и њиховим напредовањем у способности изражавања на српском језику.

Наставу нематерњег језика треба повезати с наставом матерњег језика и другим наставним предметима. При том треба водити рачуна о томе да нове појмове ученик најпре усваја на свом матерњем језику. Знања из различитих области ученици најпре стичу на матерњем језику, а затим се они оспособљавају да о њима реферишу и на српском. Стога су тематски садржаји у овом програму конципирани тако да се ослањају на искуства стечена на матерњем језику. Предвиђене теме дате су оквирно и остављају довољно простора за њихову конкретну реализацију. Колико ће се детаљно обрађивати одређена тема зависиће од конкретних услова за остваривање ове наставе, као и потреба и интересовања ученика. У овом делу програма нису издвојене А и Б варијанта. Наиме, разлике у варијантама програма не састоје се у различитим темама већ у обиму, дубини, језичком богатству којим се нека

тема може обрадити, а што је у већој мери конкретизовано у одељку програма „Језичке вештине“.

Јединство Тематике и других одељака програма огледа се у томе што се језички модели, као и различити облици усменог и писменог изражавања, усвајају и увежбавају на тематски најпогоднијој материји.

Предвиђене теме дају смернице и за избор лексике. Програм не садржи списак лексичких јединица предвиђених за усвајање по разредима. У почетном периоду усвајања језика лексички фонд треба минимизирати. Одабир лексичког минимума врши се на основу препоручене тематике уз вођење рачуна о фреквентности речи и комуникативних потреба ученика млађег узраста. Препоручљиво је најпре усвајати основна, а затим и пренесена значења речи.

Лексички фонд треба плански и систематски богатити новим речима и изразима из разреда у разред. Богаћење вокабулара обухвата семантизацију и асимилацију речи. У семантизацији се могу примењивати различити поступци. У поченој фази, коју у већој мери карактерише усвајање речи конкретног значења, могу се користити различита визуелна, очигледна средства (слике, цртежи, конкретни предмети, модели, гестови...). Након што је одређен фонд речи усвојен нове речи могу се семантизовати описно, путем већ познатих речи, путем синонима, антонима, у породици речи, путем творбених могућности и слично. Превод на матерњи језик препоручљиво је давати уколико се процени да је то најјекономичније и најпрецизније средство. Речи се усвајају у контексту, у говорној ситуацији. Ипак, осим језичких вежби (чији је првенствени циљ усвајање структуре језика) и комуникативних вежби (чији је циљ адекватна употреба одређених језичких модела и лексичких јединица у конкретној ситуацији) сврсисходно је предвидети и лексичке вежбе које првенствено имају за циљ богаћење вокабулара (као што су проналажење синонима, антонима, вежбе творбе речи, увежбавање могућих синтаксичких и семантичких спојева и слично).

Осим лексичких јединица којима ће ученици продуктивно овладати (активни вокабулар), лексички фонд треба да обухвати и оне које ће најпре бити савладане рецептивно (пасивни вокабулар).

Комуникативне функције

Настава српског као нематерњег језика комуникативно је усмерена. За успешну комуникацију на српском језику није довољно да ученици буду оспособљени за продукцију граматички коректних реченица. Они треба да стекну способност одабира оних језичких елемената и структура који су адекватни конкретној комуникативној ситуацији. У одељку програма „Комуникативне функције“ издвојени су искази који се користе за различите облике говорног деловања, односно за остваривање говорних чинова као што су: поздрављање, молба, предлагање, захваљивање, извињење и сл.

Одељци програма „Комуникативне функције“ и „Језичка средства“ међусобно се прожимају на следећи начин:

- У одељку „Језичка средства“ тежиште је на структури исказа. Полази се од тога да иста језичка структура може имати различиту комуникативну вредност. Језички елементи су, сходно томе, груписани према граматичко-семантичком критеријуму. У првом плану су структурно-семантичке карактеристике исказа.
- У одељку „Комуникативне функције“ тежиште је на говорној ситуацији. Полази се од тога да различите језичке структуре могу имати идентичну, или блиску, комуникативну вредност. Језички елементи груписани су према функционално-комуникативном критеријуму. У првом плану је комуникативна карактеристика исказа, док је њена структура у другом плану.

У програму је остварена корелација међу овим одељцима тако што се одређени језички модел презентује, усваја и увежбава у контексту, а када је тежиште на комуникативним

вежбама, одабир језичких средстава условљен је језичким моделима предвиђеним за одређени разред.

Комуникативне вежбе, за разлику од тзв. језичких вежби, обухватају оне типове вежби у којима се језик користи функционално у одређеној говорној ситуацији. Комуникативне вежбе треба организовати од почетка усвајања српског језика. Неке се говорне ситуације намећу већ на првим часовима (поздрављање, представљање). На часу треба стварати и ситуације у којима се ученици могу наћи и ван наставе, у свакодневном животу. На млађем узрасту треба стварати богат контекст који ће им помоћи разумевање и уживљавање у дату ситуацију. У почетку ће то бити контролисани мини дијалози са утврђеном структуром и садржајем, да би се постепено прелазило на слободне форме изражавања. У осмишљавању комуникативних вежби наставник се руководи тематиком и језичком материјом предвиђеним за одређени узраст које усклађује с комуникативним жељама и потребама.

Језик

У одељку програма под називом „Језик“ елементима српског језика приступа се из две различите перспективе. Тако он обухвата „Језичка средства“ у А варијанти и „Граматику“ у Б варијанти.

„Језичка средства“ садрже елементе српског језика који су презентовани одређеним реченичним обрасцима издвојеним за потребе усвајања српског као нематерњег језика. Реченични образци груписани су према граматичком и семантичком критеријуму чиме су добијене граматичко-семантичке парадигме. Једна граматичко-семантичка парадигма представља један општи појам (на пример: *простор, време, начин...*) садржан у реченичном образцу у оквиру којег се остварују различите језичке јединице као носиоци одређене семантичке категорије. На тај начин свака граматичко-семантичка парадигма састоји се од језичких јединица које су истог општег значења, при чему се реализују различитим лексичким и граматичким средствима. Тако се, на пример, општи појам „време“ у реченици може исказати прилозима (*данас, сутра, лети...*), падежним облицима с предлозима (*у среду, пре ручка, после часова, око Нове године...*), падежним облицима с обавезним детерминатором (*сваке среде, прошлог уторка, цео месец...*), слободним формама падежних облика (*средом, сатима...*), зависном временском реченицом (с везницима *кад, док, чим, пре него што...*). Једна категорија се не може увек приказивати независно од других. Тако се категорија времена испољава и у употреби различитих глаголских облика, што је системски дато у „исказивању радње“.

За потребе усвајања српског као нематерњег језика издвојено је 17 оваквих парадигми, с тим што је појам „исказивање става“, услед своје семантичке разуђености распоређен на четири подтипа.

Приликом избора језичких средстава узете су у обзир карактеристике узраста и фреквентност модела. Најпре се усвајају фреквентне структуре у оквиру тема блиских ученицима раног узраста. Настојало се да структуре које се касније уводе буду усклађене не само тематски, већ и стилски с узрастом ученика виших разреда. У вишим разредима неки су модели синонимични, односно имају значење блиско онима који су раније усвојени, те је њихово увођење истовремено и прилика за понављање и утврђивање претходних садржаја. Препорука је управо да се нова материја и тумачи путем већ познате, те је примена парафразе новог елемента познатим метод који често може бити примењиван у вишим разредима. Код ученика треба развијати свест о томе да се иста порука може исказати различитим језичким средствима, те је од примарне важности да се продуктивно овлада барем једним (и то типичним) средством за исказивање одређеног значења, а да се она која су синонимична увежбавају уколико расположиво време то допушта. Веома је важно не уводити нове елементе док претходни нису довољно савладани. У вишим разредима (посебно у седмом и осмом) у срединама где се могу постављати минимални захтеви, боље је расположиво време искористити за увежбавање модела из претходних разреда, него проширивати новим садржајима, а да ранији нису увежбани. У програму су поједини

садржаји означени са „рецептивно“, што значи да је довољно да се ученици упознају са значењем датог језичког елемента (облика, конструкције), да га правилно декодирају у случају да га саговорник употреби, али да се од њих не очекује и активна употреба. Ово посебно треба имати у виду када се организује увежбавање одређене материје. На рецептивном нивоу могу остати многи садржаји дати у одељку „Језичка средства“ за седми и осми разред, посебно у хомогеним срединама. На појединим местима се у одељку „Језичка средства“ даје списак лексичких јединица које се могу појавити у датом обрасцу. Уколико их није могуће све усвојити, прави се избор најфреквентнијих. Најчешће рекцијске карактеристике одређених семантичких класа глагола, именица, придева наводе се у одговарајућим категоријама датим у одељку „Језичка средства“, али преостаје да се и при семантизацији нових речи томе посвети пажња. Наставник при семантизацији треба да укаже на рекцијске и колокацијске особине одређених речи, али је неопходно организовати и вежбе чији ће циљ бити управо савлађивање ових категорија.

У сваком разреду подразумева се увежбавање и утврђивање материје која је усвојена у претходним разредима. Процес увежбавања језичких образаца треба спроводити плански уз доследно поштовање принципа поступности. Језички образци се најпре увежбавају у чистом (основном) облику и на познатој лексици. У одређени образац уноси се само један нови елемент јер би истовремено уношење два непозната елемента стварало непотребне тешкоће и успорило би усвајање одређеног језичког обрасца. Језички модели се постепено проширују, комбинују и уводе се у рад нови, сложенији.

Основни облик обрасца допушта различита лексичка и граматичка варирања (варирање рода, броја, лица...). Основни облик има своје обавезне елементе, али исказ постепено треба попуњавати и необавезним елементима како би био потпунији, прецизнији.

У циљу савлађивања садржаја предвиђених у овом одељку неопходно је организовати разноврсне језичке (граматичко-структурне) вежбе чија је првенствена функција увежбавање језичких образаца (односно новог елемента у обрасцу) до момента када су ученици оспособљени да их самостално користе са различитим садржајем у свакодневной комуникацији. Језичке вежбе су контролисане, у њима је тежиште на усвајању новог елемента. И у њима треба поштовати принцип поступности – од вежби разумевања на слух, преко оралног понављања, одговора на питања, постављања питања, вежби супституције, трансформације, допуњавања, састављања реченица од датих елемената и датих речи, повезивања реченица, све до самосталног конструисања исказа према одређеном моделу.

Циљ увежбавања језичких образаца јесте да ученици стекну способност да по потреби, у природној говорној ситуацији, употребе исказ аналоган увежбаваном. Зато је неопходно, од самог почетка усвајања српског језика, организовати и комуникативне вежбе у којима ће ученици бити у прилици да самостално, функционално користе језик у складу са комуникативном ситуацијом.

У А варијанти програма и на нижем узрасту обе варијанте програма граматичка правила усвајају се интуитивно. Усвајањем основних језичких модела у реалним говорним ситуацијама ученици спонтано овладавају граматички коректним исказима. Након што је језички систем у одређеном обиму глобално савладан, оправдано је у наставни процес постепено укључивати граматичку терминологију на српском језику помоћу које ће се давати одређена граматичка објашњења и упутства, односно саветује се **постепен прелаз са имплицитне на експлицитну граматику** у складу са психофизичким могућностима ученика датог узраста.

У А варијанти програма нису предвиђени посебни часови учења граматике. Ипак, и у срединама у којима се реализује А варијанта програма неопходно је да ученици овладају најосновнијом граматичком терминологијом на српском језику да би могли пратити одређена граматичка објашњења и упутства. Усвајање граматичких појмова првенствено је функционално.

У Б варијанти програма улога учења граматике је унеколико другачија. С обзиром на опредељење да се Б варијанта програма приближава настави српског језика као матерњег, и

учење граматике ближе је ономе како се то спроводи у настави матерњег језика. Подразумева се да се настава граматике српског језика надовезује на наставу граматике у матерњем језику уз постепено упућивање ученика у специфичности система српског језика (као што је, на пример, постојање категорије именичког рода за разлику од мађарског, разлике у правилима конгруенције, правила употребе глагола свршеног или несвршеног вида и сл.).

Као и у другим областима, и у настави граматике неопходно је обезбедити селективност (избор најосновнијих језичких законитости и информација о њима) и поступност (распоред наставних садржаја). Савремена методика наставе граматике залаже се да тежиште обраде одређених језичких појава буде засновано на суштинским особеностима, а то значи на њиховим битним својствима и стилским функцијама, што подразумева занемаривање формалних и споредних обележја проучаваних језичких појава.

Циљ учења граматике јесте да се код ученика изгради поимање о функционисању језичких појава у систему и развијање способности за самокорекцију. Наставу граматике треба схватити као средство којим се језик учи, а не као изоловану област коју чине граматичка правила, парадигме и дефиниције предвиђене за запамћивање и репродуковање.

У настави језика нужно је посматрати језичке појаве у животним и језичким околностима које су условиле њихово значење. Ни једна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција. Тумачење језичких (и граматичких) категорија треба да буде засновано на њиховој функцији којом су ученици у мањој или већој мери овладали у језичкој пракси. У настави језика изразито су функционални они поступци који успешно сузбијају ученикову мисаону инертност, а развијају радозналост и самосталност ученика, што појачава њихов истраживачки и стваралачки однос према језику. Наведена усмерења наставног рада подразумевају његову чврсту везаност за животну, језичку и уметничку праксу, односно за одговарајуће текстове и говорне ситуације. Због тога је указивање на одређену језичку појаву на изолованим реченицама, истргнутим из контекста, означено као изразито непожељан и нефункционалан поступак. У настави језика треба што пре превазићи нивое препознавања и репродукције, а стрпљиво и упорно неговати више облике знања и умења – применљивост и стваралаштво.

Творба речи

Ученици у селокупном циклусу од 1. до 8. разреда усвајају појединачне изведене и сложене речи. Приликом семантизације може им се скренути пажња на начин њиховог настанка. Иако је општа препорука да се речи усвајају и увежбавају у контексту, сврсисходно је и систематски радити на уочавању и увежбавању најосновнијих правила творбе речи у српском језику. Упознавањем правила творбе речи ученици богате свој речник и оспособљавају се да и сами, путем аналогije, разумеју и производе нове лексичке јединице. Зато су у програму дати фреквентни творбени модели већ од 2. разреда. Најпре се уводе најфреквентније речи, а у сваком наредном разреду творбени модел се може проширивати новим примерима.

Творби речи није неопходно посвећивати цео час, већ је те вежбе препоручљиво уграђивати у часове на којима се увежбава одређени језички модел или у часове разговора на одабрану тему, односно разговора о тексту, уколико текст или тема пружају такву основу. Тако, на пример, вежба творбе перфективних глагола префиксацијом може заузети део часа на којем се ученици оспособљавају за правилну употребу глаголског вида.

Језичке вештине

Одељак „Језичке вештине“ обухвата две рецептивне вештине (разумевање говора и читање) и две продуктивне вештине (усмено и писмено изражавање). Усвајање српског језика започиње оралном фазом, развијањем способности разумевања говора и вештине говорења. **Разумевање говора** претходи говору. Веома је важно у наставном процесу посветити адекватну пажњу оспособљавању ученика са правилно разумевање говорне

поруке. Треба имати у виду да је разумевање говора, слушање, активан процес који укључује перципирање звучних сигнала и декодирање говорне поруке, и да је то вештина коју разноврсним вежбама треба систематски развијати као и остале вештине. Провера разумевања говора врши се и очекиваним вербалним, али и невербалним реакцијама ученика.

Оспособљеност за **говорну комуникацију** на српском језику подразумева и активно владање фонолошком компонентом језика – изговором, ритмом и интонацијом. Познато је да ученици млађег узраста брже и боље савлађују изговор другог језика од ученика који учење другог језика започињу на старијем узрасту. С обзиром на то да усвајање српског као нематерњег језика започиње на раном узрасту, од ученика се може очекивати да овладају правилном артикулацијом гласова српског језика, као и правилном акцентуацијом речи, реченичном интонацијом.

У процесу овладавања вештином усменог изражавања ученици се воде од једноставнијих ка сложенијим формама путем различитих језичких и комуникативних вежби везаних за теме и ситуације примерене узрасту. Настава мора бити постављена тако да се сваком ученику омогуће што чешће вербалне активности јер се само говорењем може продуктивно овладати језиком. Говорење се не сме сводити на пуко репродуковање научених елемената и одговарање на питања. Ученици се морају ставити у ситуацију да питају, изражавају своје ставове, саопштавају о личним искуствима и слично. Постепено их треба оспособљавати и за дуже самостално излагање о одабраној теми. На часу треба стварати ситуације које одговарају реалној комуникацији. Препоручљиво је, нарочито на млађем узрасту, организовати вежбе које симулирају свакодневне ситуације у којима се ученик може наћи. Томе могу послужити мини-дијалози и драматизације у складу с одабраном темом и ситуацијом (на пример: *на пијаци, у амбуланти, у гостима* и слично).

Поред вербалних, на часу треба да буду заступљене и различите невербалне активности. Ученицима се могу задавати различите мануелне активности (бојење, илустровање, исецање, прављење предмета...) и други задаци који захтевају одређену невербалну активност (класирање и упоређивање по неком критеријуму – боји, величини, количини, припадности неком скупу елемената...). Од њих се затим очекује и вербална активност – реферисање и коментар о обављеним задацима. Захтеве оваквог типа такође је неопходно ускладити с узрастом ученика.

Са усвајањем **писма** (најпре оног чији се графеми мање разликују од графема писма матерњег језика) у Б варијанти започиње се у 2. разреду, у А варијанти у 3. разреду. У наредном разреду уводи се и друго писмо.

Разумевање читањем такође је вештина коју треба засебно развијати. Читање је комплексни процес током којег читалац запажа графичку слику текста, повезује графичке знаке са одговарајућим гласовним вредностима, асоцира графичку слику са значењем речи, препознаје синтаксичке односе међу речима, осмишљава и разуме прочитано. Сви ови процеси међусобно су зависни и при читању се одигравају истовремено.

Циљ почетног читања јесте савладавање графичког система и погодно је да се спроводи на текстовима познатог садржаја. У тој фази се у већој мери примењује гласно читање. Оно поспешује и усвајање правилног изговора, ритма и интонације. Зато је неопходно радити и на изражајном читању. Циљ читања у наредним фазама јесте и оспособљавање самостално тихо читање. Читање у себи једно је од најосновнијих облика стицања знања. Оно треба да буде усмерено, са претходно формулисаним задацима, уз обавезну проверу разумевања прочитаног текста. Имајући у виду да је један од циљева наставе српског као нематерњег језика овладавање српским језиком у тој мери да могу наставити школовање, ученике треба навикавати да у српском језику примењују врсте читања као и у матерњем језику.

Писмене вежбе везују се за претходно орално усвојену садржину (лексичку и граматичку), али **писање** подразумева и постепено савладавање низа специфичних вештина: познавање графичког система, познавање ортографских законитости, познавање

правописних правила, познавање организације садржаја писаног текста. Поступност иде од најједноставнијих вежби преписивања, преко диктата, различитих граматичких и лексичких вежби у писаном облику (као што су вежбе супституције, допуњавања, трансформације, синтезе), све до самосталног обликовања писмене поруке намењене неком читаоцу, односно до писмених вежби усмерених према одговарајућим комуникацијским циљевима. Преписивање, као најједноставнији облик вежбе писања, не сме се задржати на механичком преписивању. Вежбе преписивања могу се организовати тако да ученици уносе одређене измене у текст који преписују (допуњавање изостављених слова или речи, преписивање реченица у којима је редослед речи намерно испремештан редом који је логичан, исправљање намерно унетих грешака или података и слично), што захтева већу мисаону ангажованост. Диктат је у односу на преписивање захтевнији утолико што подразумева превођење говорног текста у писани облик. Диктат мора бити усмерен према одређеном циљу вежбања. Увођење у способност самосталног обликовања писаног текста такође се спроводи поступно (одговарање на низ питања чиме се добија логична целина, тј. састав; писање на основу унапред припремљених теза, кључних речи; писање на основу дате слике или низа илустрација и слично). Писмене вежбе везане за обрађени текст (као и усмене) такође могу бити разноврсне: сажимање текста, проширивање делова текста, настављање приче, промена завршетка приче, промена становишта и слично. Писање слободних састава на задату тему или тему по избору спроводи се када су изражајне могућности ученика на нивоу да могу самостално износити своје мисли на српском језику. У току наставе ученици треба да развију свест и о томе да писани текст није просто пресликавање говора, да постоје значајне разлике између говорне и писане комуникације, те да обликовање поруке зависи и од одабране форме изражавања.

Правопис

Овај одељак садржи и оне елементе правописа који се подударују с правописном нормом матерњег језика, али и оне у којима постоје разлике између српског и матерњег језика. Тежиште рада треба да буде на увежбавању оних категорија у којима постоје другачија правописна правила, уз континуиран рад и на онима која су идентична. Препорука је да се за обраду правописне грађе не издвајају посебни часови, већ да се правописне вежбе организују у оквирима часова писмених вежби или да се део часа граматике/увежбавања језичког модела одвоји за увежбавање правописних правила.

Књижевност/Текст

Штиво у настави српског као нематерњег језика има вишеструку функцију. Оно даје основу за разговор о разноврсним темама кроз који се увежбава ново језичко градиво и нова лексика.

У првом и другом разреду настава је орална и организује се углавном уз помоћ сликовница и разних других визуелних и звучних наставних средстава. Садржаје из сликовница треба да прате одговарајући, већином конструисани текстови. Избор тема условљен је тематиком коју прописује овај програм, али и интересовањима ученика. Ови текстови треба да буду засићени језичким моделима и дијалозима који се увежбавају и морају да задовоље основне програмске захтеве – стицање језичке и комуникативне компетенције почетног нивоа. У програму је дат избор песама за учење напамет, читање, певање и рецитовање. Оне су, такође, условљене тематиком и погодне су за богаћење лексичког фонда, почетно читање и писање и имају високу мотивациону вредност у настави.

У трећем разреду ученици савладавају читање и писање и од овог разреда текст је полазна основа за рад – читање, богаћење речника, разговоре, говорне и писмене вежбе и друге активности.

У настави српског као нематерњег језика треба разликовати више врста текстова. За одељак „Књижевност“ изабрани су аутентични текстови. Поједини морају бити скраћени и адаптирани за потребе ове наставе. Осим књижевноуметничких текстова јављају се и

некњижевни (научно-популарни и информативни) текстови. И једни и други усклађени су са тематиком, узрасним и језичким могућностима као и интересовањима ученика. Предлог текстова није обавезујући, он је помоћ и сугестија ауторима уџбеника и наставницима. Постојећи списак наставник може прилагођавати потребама својих ученика – сужавати га или проширивати. Усклађивање са предвиђеном тематиком намеће и потребу за увођењем конструисаних текстова. То треба да буду поједностављени текстови, прилагођени језичком знању, могућностима и потребама ученика. Конструисање ових текстова препуштено је ауторима читанки и наставницима.

У настави језика појављују се и текстови чија је основна сврха илустровање појединачних делова језичког система – предлошци, како би ученици одређеном прогресијом могли савладати граматичке законитости система. Ти текстови могу бити конструисани или аутентични текстови, али и једни и други морају бити засићени језичком појавом која се увежбава или изучава.

Књижевне појмове ученици најпре упознају на часовима матерњег језика. Они су у програм за српски као нематерњи језик уврштени за оне средине у којима се остварује проширена варијанта. Ученици ће се са овим појмовима у српском језику упознавати на часовима обраде штива користећи и претходно усвојена знања у оквирима матерњег језика.

Функција **домаће лектуре** јесте да се ученици оспособљавају за самосталан рад, за самостално долажење до сазнања, информација на српском језику. У програму је предложен избор лектуре. Ученици могу читати и текстове по сопственом избору или по избору наставника. Приликом избора врсте и обима лектуре важно је имати у виду да не морају сви ученици читати исте текстове. Давањем различитих текстова, текстова различите дужине, као и задавањем различитих задатака везаних за прочитану лектуру постиже се диференцијација у настави чиме се она приближава индивидуалним могућностима и потребама ученика.

Настава не треба да се сведе само на **рад са уџбеником**, већ је неопходно припремити **и друга наставна средства**, која ће наставу учинити очигледнијом, разноврснијом и ефикаснијом. Одабир адекватних наставних средстава такође има значај у мотивацији ученика. Ученици и сами могу бити ангажовани у прикупљању и изради одређених наставних средстава.

Наставу треба организовати тако да су заступљени **различити облици рада**. Фронтални рад треба што више ограничити на давање неопходних информација и упутстава. Веома је важно поштовати принцип **индивидуализације** у раду и настојати да се сваком ученику обезбеди напредовање у складу с његовим могућностима. Треба имати у виду да не морају сви ученици једнога одељења добијати исте задатке, већ се они могу рангирати по тежини и обиму. Поред овога треба организовати и рад у паровима и у групама са унапред прецизно формулисаним циљевима и задацима.

Домаћи задаци представљају важну компоненту наставног процеса. Они обезбеђују контакт са српским језиком и ван наставе, служе увежбавању и утврђивању одређеног градива, њима се проверава оспособљеност за примену наученог, а погодни су и за увођење ученика у самосталан рад. Ученицима се могу давати и задаци који ће послужити као припрема за ново градиво. Домаћи задаци се дају редовно са осмишљеним циљем. Веома је важно редовно их прегледати како би ученици имали повратну информацију о исправности урађеног задатка, а тиме и прилику за корекцију евентуалних грешака.

У **вредновању ученичког рада** изузетно је важно приступати индивидуално сваком ученику. С обзиром на већ наведене велике разлике међу ученицима у могућностима савладавања предвиђеног градива, неопходно је пратити индивидуални напредак сваког ученика и у складу с тим вредновати његов рад. Провера усвојености програмске материје не сме се свести на оцењивање писмених и контролних задатака. Комуникативно усмерена настава српског као нематерњег језика захтева другачије вредновање напретка ученика. У првом плану је оцењивање нивоа оспособљености за комуникацију у складу са задацима предвиђеним за сваки разред.